

Kombinovaná sociálně-pedagogická intervence

Metodika

**Kombinovaná-sociálně pedagogická
intervence**

Agentura
pro sociální začleňování

Metodika

Kombinovaná sociálně-pedagogická intervence

Viktor Piorecký, Lucie Macků
Agentura pro sociální začleňování

Agentura
pro sociální začleňování

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Copyright © 2014 Úřad vlády ČR – Odbor pro sociální začleňování (Agentura)

ISBN: 978-80-7440-105-3

Autoři příručky mnohokrát děkují všem níže uvedeným za poskytnuté rozhovory, informace a fotografie:

Jiří Caha, ředitel, Salesiánské středisko volného času Don Bosco, Ostrava

Tomáš Habart, Člověk v tísni o.p.s.

Martina Fialová, učitelka, ZŠ Mníšek pod Brdy

Vladimír Foist, ředitel, ZŠ Poběžovice

Věra Fojtíková, sociální pracovnice, Klub Devítka, Krnov

Helena Jedináková, PR ředitelka úseku sociálních služeb, Klub Hnízdo, Vzájemné soužití, Ostrava

Tomáš Johanovský, ředitel, ZŠ a MŠ Osečná

Jan Korda, ředitel, ZŠ Lyčkovo náměstí, Praha

Lenka Martišová, sociální pracovnice, Klub-ko, Jekhetane, Ostrava

Jan Musil, ředitel, ZŠ Marie Curie Skłodowské, Jáchymov

Radoslava Renzová, ředitelka, ZŠ a MŠ Svitavy - Lačnov

Rozum a cit, z.s.

Tady a teď, o.p.s.

Poděkování	5
Obsah	6
Úvod	8
1. Co znamená kombinovaná sociálně-pedagogická intervence?	9
2. Opatření v oblasti sociální a vzdělávací politiky	14
3. Role obce	16
Koordinační a spolupráce poskytovatelů služeb	17
Propojení témat a služeb	18
Přiměřený a (zároveň) realistický plán	19
Analýza potřeb	19
SWOT analýza	15
Co je důležité a na co se zaměřit?	22
Strategie kombinované sociálně pedagogické intervence	23
4. Dítě do 3 let	25
<i>Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi</i>	27
<i>Terénní programy</i>	29
<i>Sociální poradenství</i>	30
5. Dítě od 3 do 6 let	32
<i>Grunnlaget</i>	35
<i>Feuersteinova metoda instrumentálního obohacování</i>	36
<i>Persona Dolls</i>	37
6. Žák od 6 do 15 let	38
<i>Mentoring pro učitele</i>	40
<i>Deskové hry</i>	40

Začít spolu (Step by Step)	40
Napravování jazykových deficitů	42
Asistent pedagoga	42
Školní poradenské pracoviště	43
Předcházení a včasné řešení záškoláctví	44
Svozy a doprovody dětí do školy	45
Mimoškolní příprava, doučování	46
Třídní schůzky jinak	47
Předprofesní příprava	48
Prázdninový klub	48
Cena Gratias Tibi	49
Týden pro inkluzi	49
Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	49
Sociální služby poskytované školou	50
Plán podpory žáka	52
Případové konference	53
Výchovná komise	56
Peer programy	57
7. Student od 15 do 18 let	60
Retrostipendium	62
Spolupráce SŠ a zaměstnavatelů	63
8. Zdroje financování	64
Úřad vlády ČR	65
Úřad vlády ČR – Rada vlády pro národnostní menšiny	65
Dotace MPSV v oblasti poskytování sociálních služeb	57
Dotace MŠMT	57
Pár slov závěrem (Vladimír Foist, ZŠ Poběžovice)	59
Odkazy a zdroje	66

Příručka, kterou právě otevíráte, má za cíl představit přístup kombinované sociálně pedagogické intervence. Tento přístup považujeme za nezbytný pro podporu zdravého vývoje dítěte a je založen na dlouhodobé spolupráci různých aktérů – od zástupců školských a sociálních odborů, přes pedagogy a ředitele základních a mateřských škol, provozovatele volnočasových aktivit až po poskytovatele sociálních služeb. Cílem této spolupráce je zajistit dítěti podnětné prostředí pro jeho rozvoj tak, aby každé dítě mohlo maximálně využít svůj osobní i vzdělávací potenciál. Přitom čím dříve takovou podporu získá, tím méně ji bude potřebovat ve složitém světě dospělosti.

Příručka je určena pro zaměstnance městských úřadů, politiky, pracovníky OSPOD, poskytovatele sociálních služeb, ředitele a pedagogy základních a mateřských škol, pracovníky neziskových organizací, studenty a všechny další, jejichž práce ovlivňuje život dítěte.

Na začátku příručky je představen přístup kombinované sociálně pedagogické intervence, následuje přehled opatření v sociální a vzdělávací oblasti, která vycházejí mj. i z doporučení České školní inspekce. Další kapitola je věnována roli obce v přístupu kombinované sociálně pedagogické intervence. Následují kapitoly rozdělené podle věku dítěte – do 3 let, od 3 do 6 let, od 6 do 15 let a od 15 do 18 let. V nich jsou uvedeny příklady možných aktivit a služeb. Mnohdy jsou uvedeny v raném věku, což ale neznamená, že by v pozdějším věku nebyly potřebné. Jejich uvedením v brzkém věku pouze zdůrazňujeme potřebu se věnovat dítěti a jeho rodině již od začátku a snažit se jim poskytnout maximální možnou míru podpory.

Na závěr příručky jsou uvedeny možné zdroje financování, které lze využít k realizaci jednotlivých opatření. Různé nabídky grantů se neustále proměňují, aktuální seznam najdete vždy na našich webových stránkách: www.socialni-zaclenovani.cz.

Přejeme Vám příjemné a užitečné čtení.

Viktor Piorecký a Lucie Macků

Kapitola 1.

Co znamená kombinovaná sociálně-pedagogická intervence?

Děti, které vyrůstají v nedostatečně podnětném prostředí, potřebují od svého narození podporu zároveň v sociální i vzdělávací oblasti. Rodiče jim obvykle nedokážou nebo nemohou zajistit dostatečné socioekonomické zázemí, které je nezbytné také pro úspěšné vzdělávání. Často se sami potýkali s problémy v oblasti vzdělání a nemají z různých důvodů přístup k zaměstnání, které by rodině zajistilo trvalý a dostatečný příjem k uspokojení základních potřeb. Postrádají zkušenost, že investice do vzdělávání přináší později výhodu v lepší pozici na trhu práce.

Méně podnětné rodinné prostředí může vést a také často vede k tomu, že děti si v předškolním věku neosvojují všechny průměrné sociální návyky, což je sekundárně znevýhodňuje v kontaktu s vrstevníky a při nástupu do vzdělávání. Významným problémem jsou jazykové deficity, a to jak ve zvládnutí českého jazyka jako rodného (to může být problém zejména u romských domácností, které používají v komunikaci směs češtiny a romštiny, což lze označit za romský etnolekt), tak v rozsahu slovní zásoby, či používání jazyka v kontextu (porozumění složitějším větným konstrukcím, rozličným frázím apod.). Častým problémem je také absence některých znalostí a dovedností, které se u ostatních dětí, jež mají průměrné či nadprůměrné rodinné zázemí, rozvíjejí v kontaktu nejen s rodiči, ale také širším rodinným i mimorodinným okolím.

To souvisí s kognitivním vývojem u dětí, který lze také popsat jako veškeré psychické procesy, které se podílejí na lidském poznávání (tj. příjem a třídění informací, myšlení, rozhodování, schopnosti adaptace). **Kognitivní vývoj je zvláště dynamický a zásadní v předškolním věku dítěte,** a byť není v žádné etapě života ukončen, nedostatečná podpora v raném věku dítěte bývá obtížně kompenzovatelná v pozdějším věku. Mezi vlivy na kognitivní vývoj je nutné zařadit rozličné biologické, environmentální a sociální procesy a okolnosti, se kterými dítě přichází postupně do kontaktu.

I proto platí základní pravidlo, že čím dříve je dítě, které se narodilo a vyrůstá v méně podnětném či socio-kulturně odlišném prostředí, poskytnuta v procesu kognitivního vývoje potřebná pomoc, tím méně bude nutné v pozdějším věku reagovat na handicap, které se rozvinuly právě v raném dětství. **Teprve tehdy, když se dítě cítí bezpečně ve své rodině, škole i ve volném času, se může co nejvíce rozvíjet a dosáhnout svého maxima, nejen v oblasti vzdělávání.**

Kombinovaná sociálně pedagogická intervence (KSPI) reaguje na potřeby dětí komplexně, tedy pomáhá vytvořit podmínky pro jejich zdravý a perspektivní vývoj jak v sanaci sociálního a ekonomického zázemí v rodině,

tak při formálním i neformálním vzdělávání. Jedná se o koordinovanou spolupráci institucí a organizací, které poskytují sociální služby, sociálně-právní ochranu dětí, neformální vzdělávání, předškolní a základní vzdělávání, popř. pedagogicko-psychologické poradenství, ale také lékařskou péči atd. **Klíčem k úspěšné a efektivní kombinované sociálně pedagogické intervenci je úzká spolupráce všech odpovědných aktérů, kteří mají přímý kontakt s dětmi a rodinami (školy a školská zařízení, neziskové organizace, poskytovatelé sociálních služeb, OSPOD aj.), a aktérů, kteří řídí sociální a vzdělávací politiky (vedení měst a obcí, sociální a školské odbory měst a obcí).** Ti společně realizují opatření na podporu rodině tak, aby se vzájemně doplňovala a prolínala, a měla tedy maximální efekt na každé dítě či rodinu.

KSPI má tedy **pomoci rodině (rodičům) připravit podmínky pro zdravý vývoj dítěte,** tj. sanovat nejen nedostatky v socioekonomickém zázemí rodiny, ale pomoci vytvořit a doplnit **zázemí, ve kterém bude možné úspěšné vzdělávání dítěte.**

Obec má v tomto procesu zcela výjimečnou roli, a to zejména jako zřizovatel škol a některých školských zařízení, objednatel a poskytovatel řady sociálních služeb, donátor neziskových organizací, ale také ve většině případů nositel komunitního plánování. Obec by měla mít velmi dobrý přehled o vzdělávacích a sociálních službách poskytovaných na svém území a pořádat pravidelná setkání zástupců vzdělávacích a sociálních zařízení. Obec zpravidla organizuje a měla by i koordinovat dlouhodobou spolupráci mezi poskytovateli sociálních a vzdělávacích služeb a společně s nimi připravit **strategický dokument** na podporu jejich dalšího rozvoje, který by propojoval opatření z obou oblastí.

Tato příručka je proto rozdělena dle věku dítěte na předškolní věk, věk povinné školní docházky a věk, kdy by dítě mělo studovat na střední škole. Pouze tehdy, pokud budou po celou dobu poskytovatelé vzdělávacích a sociálních služeb spolupracovat, se podaří úspěšná podpora s dlouhodobými účinky. Podoba kombinované sociálně pedagogické intervence přitom závisí na velikosti obce, dostupnosti služeb, přítomnosti místních aktérů (např. aktivních neziskových organizací), charakteristice problémů apod.

Škola (MŠ, ZŠ, SŠ) by vedle své vzdělávací funkce měla naplňovat také funkci výchovnou, což mj. obnáší důraz na komunikaci s rodinou dítěte, vč. podpory rodičů při zvládnutí náročné školní docházky. Snažit se spolu s rodinou **předcházet záškoláctví dítěte, stejně jako předcházet předčasnému opuštění vzdělávací dráhy.**

Škola by měla spolupracovat s poskytovateli sociálních služeb, tedy zejména obcí a neziskovými organizacemi, kteří realizují zejména **terénní programy, sociálně aktivizační služby, sociální poradenství**, provozují **nízko-prahová zařízení pro děti a mládež** apod. Spolupráce školy s vnějším subjektem je nenahraditelnou podstatou přístupu k žákům, kteří mají problémy ve vzdělávání a zároveň žijí v sociálně vyloučeném prostředí.

Cíle kombinované sociálně pedagogické intervence

- * Předcházet neúspěchům žáků ze sociálně vyloučeného prostředí (ale i ostatních žáků se speciálními vzdělávacími potřebami).
- * Předcházet předčasnému opouštění vzdělávací dráhy před dokončením středoškolského vzdělání.
- * Zvýšit logistickou, metodickou i personální připravenost poskytovatelů vzdělávacích a sociálních služeb.
- * Zefektivnit koordinaci mezi vzdělávacími a sociálními službami a poskytovat rodinám tyto služby v součinnosti.
- * Předcházet segregačním tendencím v rámci lokální vzdělávací sítě, příp. již existující segregaci postupně omezovat.¹
- * Podporovat takový model vzdělávání, ve kterém jsou všichni žáci z různých sociálních prostředí či s různými speciálními vzdělávacími potřebami vzdělávání ve společných třídách.

Tato opatření jsou strategicky plánována a řízena ve spolupráci všech poskytovatelů služeb, v praxi se pak **zásadně odvíjejí od individuální situace dítěte**. Základem by přitom měla být škola jakožto instituce, kde dítě tráví většinu času a která má nejlepší informace o jeho potřebách, vývoji či problémech.

Opatření v oblasti vzdělávání

- Raná a včasná péče, předškolní vzdělávání
- Cílený rozvoj kognitivních funkcí, jazykových dovedností a seberegulace
- Asistent pedagoga
- Školní poradenské pracoviště
- Předcházení a včasné řešení záškoláctví
- Svozy a doprovody dětí do školy
- Mimoškolní příprava a doučování

¹ Segregace znamená oddělování, rozdělování a vylučování. Ve vzdělávání se pod tímto pojmem rozumí zejména vylučování určitých skupin dětí z tzv. hlavního vzdělávacího proudu (především žáků se speciálními vzdělávacími potřebami či oddělení žáků romského etnika od ostatních v tzv. ghetto školách). Segregace je segregací bez ohledu na to, vznikla-li plánovaně, či zdánlivě samovolně. Pokud máte v obci školu, na kterou chodí 70 % a více romských dětí, zatímco na ostatních školách jsou jich jednotky procent, jedná se o segregovanou školu. Opatřením segregace je inkluze, kdy jsou společně vzděláváni žáci tzv. intaktní (neboli bez speciálních vzdělávacích potřeb) spolu s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami vč. žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí či žáků z romské komunity.

Třídní schůzky jinak
Předprofesní příprava, výběr povolání
Podpora žáka na střední škole

Opatření v oblasti sociálních služeb

Sociálně aktivizační služby
Terénní programy
Sociální poradenství
Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež
Peer programy

Kapitola 2.

Opatření v oblasti sociální a vzdělávací politiky

Obec by v rámci realizace sociálních a vzdělávacích politik měla podporovat rodiny s dětmi již od jejich narození, a to zejména v situacích, kdy je sociální a ekonomické zázemí rodiny podprůměrné s rizikem negativních dopadů na zdravý vývoj dítěte a naplňování jeho osobního i vzdělávacího potenciálu. V roce 2014 vydala Česká školní inspekce seznam opatření, která jsou obcím jako zřizovatelům základních a mateřských škol doporučena, aby podporovaly rovný přístup ke vzdělávání. V návaznosti na tento dokument doporučujeme realizaci následujících opatření: ²

Doporučená opatření v oblasti sociální a vzdělávací politiky:
Budovat v dostatečném předstihu kapacity MŠ tak, aby bylo možné přijmout všechny děti od 3 let.
Ve spolupráci s OSPOD zajistit monitoring situace dětí od 3 let, které neprocházejí předškolním vzděláním v MŠ.
Zlepšit vymahatelnost plnění povinností rodičů při přípravě dětí na základní vzdělávání (zvýšení účasti v předškolním vzdělávání již od 3 let).
Finančně podpořit hrazení výdajů spojených s účastí v předškolním vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí.
Zajistit včasný zápis dítěte do MŠ, do ZŠ, popř. včasné vyřízení odkladu školní docházky.
Komunikovat s rodiči, snažit se o jejich zapojení do aktivit školy a zvyšování vědomí o spoluodpovědnosti za úspěch či neúspěch jejich dětí.
Spolupracovat s organizacemi, které s rodinami ze sociálně znevýhodněného prostředí dokážou komunikovat a mají v této oblasti zkušenosti.

² Jedná se o dokument „Rovný přístup ke vzdělávání v ČR: situace a doporučení“.

Kapitola 3. **Role obce**

Předpokladem pro efektivní kombinovanou sociálně pedagogickou intervenci je **aktivní snaha obce a poskytovatelů vzdělávacích a sociálních služeb** řešit problémy **děti, mládeže a jejich rodin koordinovaně**. Obec by měla hrát aktivní roli ve spolupráci s ostatními aktéry – podporovat komunitní plánování, pomáhat přímo s financováním či hledáním zdrojů financí pro poskytovatele služeb a dalších aktivit, organizovat setkání všech poskytovatelů sociálních i vzdělávacích služeb, pořádat veřejné akce se snahou o zapojení všech obyvatel obce apod.

Koordinace a spolupráce poskytovatelů služeb

V mnoha obcích a městech stále neexistuje funkční spolupráce poskytovatelů sociálních a vzdělávacích služeb, případně je velmi nahodilá a roztržitá. Někde je nabídka služeb duplicitní, zatímco na jiném místě aktivity zcela chybí, nenavazují na sebe, či si dokonce odporují. Nedochozí zde k dostatečné komunikaci a koordinaci nejen mezi jednotlivými sociálními a vzdělávacími službami, ale také mezi těmito oblastmi navzájem.

Obec jako zřizovatel často řeší pouze provozní stránku školství, ale už ne kvalitu a efektivitu poskytovaného vzdělání, stejně jako jeho propojení s ostatními oblastmi. V mnoha městech existuje dokonce jakási konkurence mezi organizacemi, v horším případě přímo nevraživost. Výsledný efekt aktivit je v takovém prostředí značně omezený.

Zcela zásadní je rovněž **kvalitní a dlouhodobá spolupráce mezi školským a sociálním odborem obce**. Tyto odbory by si vzájemně měly poskytovat dostatek informací o jejich cílové skupině tak, aby rodiny s dětmi mohly využívat co nejlépe koordinované a efektivní úrovně podpory.

Základem jsou **pravidelná setkávání poskytovatelů sociálních a vzdělávacích služeb**, společné hledání a formulování potřebných opatření a jejich koordinovaná realizace.

Pravidelná setkávání poskytovatelů sociálních a vzdělávacích služeb mají dva cíle:

koordinovat konkrétní aktivity,
plánovat budoucí nastavování služeb.

Pravidelná setkávání umožní **sdílet informace** mezi organizacemi, koordinovat postup v konkrétních případech a vyhnout se přebytečné či nedostatečné nabídce určitých služeb. Umožní také **plánovat upravení služeb** tak, aby odpovídaly aktuálním potřebám občanů.

Setkávání se účastní zástupci obce, zejména politici a příslušné odbory MěÚ (školství, sociálních věcí), poskytovatelé sociálních služeb (obecní i NNO), OSPOD, zástupci škol, školních poradenských zařízení, Úřadu práce, sdružení lidí z cílových skupin, neziskové organizace, policie, praktičtí lékaři, případně také místní zaměstnavatelé.

Je zcela zásadní, aby se **koordinace i realizace aktivit účastnily VŠECHNY školy v obci**. Existuje potvrzené riziko, že pokud se na vzdělávání a podporu dětí ze socio-kulturně odlišného či znevýhodňujícího prostředí zaměří pouze jedna či některé ze škol v obci, a ostatní zůstanou nezapojeny, povede to k postupné izolaci aktivnější školy, nárůstu počtu dětí se sociálním znevýhodněním a odlivu ostatních (intaktních) dětí z této školy.

Základem úspěchu je kvalitní a dlouhodobá **spolupráce školy a poskytovatelů sociálních služeb**. Spolupráce institucí by měla probíhat na nějaké **institucionalizované platformě**, například v podobě **komunitního plánu**, v určité **komisi**, nebo při **společné poradě škol, školských zařízení a poskytovatelů služeb**. Obec má vždy hlavní roli, neboť je zodpovědná za vzdělávání i poskytování části sociálních služeb. Obec má tedy setkávání aktérů iniciovat a vést.

V rámci pravidelných setkávání je také dobré **dopředu stanovit důležité role**, jako je organizátor setkání, moderátor, zapisovatel či osoba odpovědná za přípravu podkladů. Tyto role často vykonávají **pracovníci školského či sociálního odboru**, ale je možné se domluvit a zodpovědnost za organizaci setkání například střídát po jednotlivých účastnících.

Propojení témat a služeb

Kombinovaná sociálně pedagogická intervence znamená **propojování témat, služeb a jejich poskytovatelů**. Realizace pouze jednoho sociálního či vzdělávacího opatření nikdy nedokáže vyřešit problém, se kterým se dítě potýká a který má často mnoho příčin. Proto je třeba **propojit více opatření z obou oblastí** tak, aby dítě co nejdříve dostalo co největší možnou podporu.

Podobně je důležité **propojovat opatření i v rámci jedné oblasti**, tedy sociální či vzdělávací. Dítě často potřebuje asistenci ve výuce, úpravu metod vzdělávání, posílení hodin českého jazyka či podporu speciálního pedagoga, pouze jedno opatření nestačí. Proto tato opatření nelze plánovat odděleně.

Důležité je zároveň **propojovat jednotlivé poskytovatele služeb**. Samotná škola zřejmě nedokáže žáka motivovat ke vzdělání. Řešení problémů mládeže ohrožené rizikovým chováním také nezvládne řešit škola samotná. Spolupráce všech poskytovatelů je proto zcela zásadní - škola, sociální služby (nevládní organizace či samospráva), školní poradenská zařízení, případně i OSPOD a policie. Zástupci všech aktérů musí opatření plánovat dohromady a při jejich realizaci navzájem komunikovat o nastavení služeb i o jednotlivých případech. Kvalitní spolupráce je jediným řešením, jak předejít eskalaci problémů žáka nebo jeho rodiny.

Přiměřený a (zároveň) realistický plán

Plánování musí být přiměřené k potřebám. V obci s dvěma sty dětmi školního věku ve vyloučené lokalitě, ze kterých minimálně polovina potřebuje podpořit ve vzdělávání, nelze za hlavní opatření vydávat zařízení klubu s doučováním pro 15 z nich. Všechna opatření je třeba vymyslet **dle potřeby cílových skupin**, v našem případě počtu dětí a mladých lidí, kteří jsou ohroženi neúspěchem a selháváním ve vzdělávání. Možná nepůjde zasáhnout všechny, ale minimálně je nutné se o to pokusit.

Plán musí být rovněž **realistický**, tedy **adekvátně načasovaný, pracující s odpovídajícími zdroji, předcházející definovaným rizikům**. Stejně tak je třeba plán pravidelně **vyhodnocovat a odpovídajícím způsobem upravovat**. V praxi se bohužel setkáváme s plány, které očekávají nereálné financování, předstávají si, že za půl roku zřídí nový subjekt poskytující služby nebo že za rok dosáhnou zásadně jiné míry selhávání žáků ve vzdělávání.

Opatření podporující děti a mladé lidi ve vzdělávání jsou nutně dlouhodobého charakteru, zejména co se týče jejich efektu. Obec téměř nepozná efekty opatření během jednoho či dvou let, ale v rozmezí pěti až deseti let. Vše rovněž závisí na mnoha dalších okolnostech, jako je populační boom, ekonomický vývoj i proměny hlavních lokálních zaměstnavatelů.

Analýza potřeb

Každému návrhu opatření musí předcházet **analýza potřeb**. Primárním cílem je přitom zabezpečit každému dítěti v obci plnohodnotné vzdělání dle maxima jeho individuálních možností. Na začátku je tedy důležité zjistit, jaká je aktuální situace v obci, jaké jsou překážky změny či naopak pozitivní příležitosti. Obtížnost zjištění těchto informací roste s velikostí obce. V menší obci je možné takovou analýzu provést sám, ve městech to už zpravidla vyžaduje větší počet zaměstnanců či zadání vnějšímu subjektu.

Co potřebujeme o vzdělávání v obci zjistit?

Kvalifikovaný odhad počtu dětí ze sociálně vyloučené lokality

- počet dětí v jednotlivých lokalitách;
- podíl na celkovém množství žáků;
- podíl dle jednotlivých spádových oblastí.

Demografický vývoj

- prognóza vývoje počtu dětí a žáků v obci na 20 let;
- prognóza dle spádových oblastí a sociálně vyloučených lokalit.

Popis lokální vzdělávací sítě a navazujících subjektů

- mateřské školy a jiná zařízení pro předškolní vzdělávání;
- základní školy hlavního proudu a jejich spádové oblasti, ZŠ praktické, speciální školy, specializace základních škol (jazyky, matematika, sport, ...);
- střední školy, na které odchází žáci ze ZŠ v obci;
- školní poradenská zařízení a další služby v oblasti vzdělávání (NNO, ...);
- služby propojující vzdělávání a sociální intervenci v rodině;
- kapacity škol a kapacity dalších subjektů.

Rozmístění žáků na jednotlivých školách

- Jak jsou žáci rozděleni na jednotlivé školy;
- Jaké mechanismy při výběru školy fungují (specializace, spádovost, ...);
- Jak jsou zastoupeni žáci ze SVL na jednotlivých školách;
- Obsazenost mateřských škol, územní dostupnost;
- Míra a způsoby využívání předškolního vzdělávání dětmi ze SVL;
- Bariéry, důvody nevyužívání předškolního vzdělávání;
- Nabídka a využívání ostatních forem předškolního vzdělávání (přípravné třídy, předškolní kluby apod.).

Jaká opatření školy využívají (asistent pedagoga, přípravné třídy, školní poradenské pracoviště apod.)

- Důvody využívání či nevyužívání podpůrných a vyrovnávacích opatření;
- Zkušenosti škol, co je efektivní a co ne, jaké jsou vedlejší efekty atd.;
- Dostupnost speciálně pedagogických a psychologických služeb;
- Využívání sociálních služeb (NZDM, SAS, apod.).

Jakým způsobem prochází žáci ze SVL vzdělávací soustavou v obci

- Kdy přichází do předškolního vzdělávání;
- Jak se odehrává nástup do ZŠ, jaké jsou při tom problémy (ze strany rodičů i školy), kdy do případů vstupuje poradenské zařízení;
- V jaké míře a kdy žáci opouští ZŠ ve prospěch jiné koleje vzdělávání, identifikace rizikových bodů (ročníky) a rizikových faktorů (výchovné a vzdělávací problémy);
- Kolik žáků a žáků ze SVL odchází ze ZŠ před dokončením základního vzdělávání;
- Kolik žáků a žáků ze SVL a jak úspěšně pokračuje v dalším vzdělávání.

SWOT analýza

Známou a poměrně často využívanou analýzou je analýza slabých a silných stránek, hrozeb a příležitostí (Strengths - Weaknesses, Opportunities - Threats). Zjednodušeně řečeno vám tato analýza pomůže identifikovat, v čem je vaše obec dobrá, v čem selhává, a na druhé straně zjistíte, jaké aspekty váš cíl ohrožují a jaké jsou naopak příležitosti k jeho naplnění.³

SWOT ANALÝZA

 Zdroj obrázku: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:SWOT_cs.svg

³ Více v publikaci Pedagog = manažer na <http://www.nidm.cz/projekty/realizace-projektu/klice-pro-zivot/funkcni-vzdelavani/cile-a-vystupy/>; aplikace SWOT analýzy pro orgány veřejné správy je popsána například zde: <http://www.vlastnicesta.cz/clanky/metodika-zpracovani-analyzy-swot-pro-organy-ver/>

Pro sběr témat do jednotlivých částí použijte jednu z metod brainstormingu, nebo brainwritingu.⁴ Příliš dlouhé seznamy v jednotlivých čtvrcích analýzy je poté nutné seřadit dle priorit, zvážit a vybrat v každé části cca pět témat.

Doporučení k tvorbě SWOT analýzy

SWOT analýzu nepodceňujte, přinese vám mnoho nových informací a v těch, které už znáte, udělá pořádek.

Pozor na časté vzájemné zaměňování vnějších a vnitřních faktorů (není vždy jednoduché je navzájem odlišit).

Položky v analýze nelze sestavovat formálně bez hluboké znalosti problému.

Nenechte se zlákat ke zveličování silných stránek a příležitostí a naopak opomíjení rizik a slabých stránek - analýza musí být „upřímná“, aby měla smysl.

Analyzujte vztahy a hledejte vzájemné synergie mezi silnými a slabými stránkami, příležitostmi a riziky, či mezi silnými stránkami a příležitostmi, riziky a slabými stránkami, nebo dokonce „křížem“ mezi slabými stránkami a příležitostmi a silnými stránkami a riziky.

⁴ Tamtéž.

Co je důležité a na co se zaměřit?

Hlavním zdrojem pro rozhodování o prioritách v oblasti sociálně pedagogické intervence budou výše uvedené analýzy. Dozvíte se, ve kterých oblastech máte největší slabiny, kde se naopak daří, které subjekty je potřeba posílit, které jsou naopak předimenzované.

Následně je třeba zvolit hlavní priority pro vaši obec. Klíčem k jejich výběru je **potřebnost**. Zjistíte-li například, že se školy setkávají u zápisů s větším počtem na docházku nepřipravených dětí ze sociálně vyloučeného prostředí, bude vaší prioritou rozšíření předškolního vzdělávání (kapacita a přístupnost mateřských škol), posílení motivace rodičů předškolních dětí k jejich zápisu do mateřské školy a zavedení sady podpůrných opatření ve výuce na prvním stupni ZŠ.

Pokud naopak zjistíte, že hlavním problémem je přechod ze základní školy do dalších stupňů vzdělávání, budou vaše opatření směřovat do podpory výběru povolání a motivace k dalšímu studiu na druhém stupni a dále na aktivity zaměřené na neúspěšné žáky na středních školách, kteří potřebují podpořit, aby ve škole vydrželi či se do ní vrátili.

Dalším klíčem pro výběr aktivit je **kapacita subjektů** ve smyslu fyzické velikosti i personálních kapacit. Analýza vám například může ukázat, že odpolední služby na podporu vzdělávání a trávení volného času potřebuje v dané lokalitě přibližně 200 mladých lidí, ale vaše NZDM (pokud jej máte) zvládá pracovat s třiceti klienty. V takovém případě pak vaše aktivita bude spočívat v posílení NZDM či zajištění dalších forem odpolední přípravy na vyučování a trávení volného času.

Také můžete díky analýze zjistit, že v obci je jedna velmi šikovná škola či nezisková organizace. V obou případech můžete využít jejich personálních kapacit a zkušeností pro **přenesení dobré praxe** do ostatních subjektů.

Důležitým kritériem pro zvolení aktivit je také **místní dostupnost jednotlivých služeb**. Na jedné straně města máte například velmi dobře navázané služby na tamní školu, ale mládež ze školy na druhé straně města přístup k takovým službám nemá. Nebo se vaše služby nedostávají do obcí, které patří pod vaši působnost. V takových případech bude úkolem tuto nerovnováhu vyrovnat, aby byly **služby dostupné a rovnoměrně rozmístěné**.

Kritériem jsou také **finanční možnosti obce**. Obec disponuje určitými prostředky, na druhou stranu lze ale obecní či školní rozpočet podpořit dotačními programy z ministerstev, evropských fondů či různých nadací. Ukáže-li vám analýza potřebnost nějaké aktivity, zatímco rozpočet na ní nemá prostředky, nezastavujte se na tomto místě a zkuste řešit, jakým způsobem lze aktivitu financovat. Více k tomuto tématu naleznete v kapitole Zdroje financování.

Strategie kombinované sociálně-pedagogické intervence

V ideálním případě je sociálně pedagogická intervence podložena **strategickým dokumentem**, který naplánuje, jak bude zavádění konkrétních opatření vypadat. Strategie již může být také částečně obsažena ve strategii rozvoje vzdělávání či komunitním plánování sociálních služeb. Nemusí se tedy zpracovávat zvlášť, ale být začleněna do jiných dokumentů. Podstatné ale je, abyste věděli, kam a za jakou dobu se v této oblasti chcete dostat, aby jednotliví aktéři věděli, jaké jsou jejich role a co se od nich očekává, a především aby byly kvalitně poskytovány jednotlivé služby žákům a jejich rodinám.

Strategie by měla splňovat **pravidlo SMART** či dokonce SMARTER. Tato písmena ve spojení se strategií označují **specifičnost** (Specific), **měřitelnost** (Measurable), **dosazitelnost** (Attainable), **relevanci** (Relevant) a **načasování** (Timely), případně také **hodnocení** (Evaluate) a **opakované vyhodnocování** (Reevaluate).

Jednotlivá opatření strategie by měla obsahovat:
zdůvodnění;
podrobný a dostatečně konkrétní popis;
označení osob či organizací zodpovědných za realizaci opatření a označení osob či organizací, které se musí do realizace zapojit;
konkrétní datum, do kdy je potřeba opatření realizovat;
náklady na realizaci opatření a zdroje, ze kterých bude financováno;
indikátory s konkrétním kvantitativním vyjádřením, podle kterých bude zjišťována efektivita opatření (počet podpořených osob, počet žáků, kteří úspěšně dokončí základní vzdělávání atd.).

Při tvorbě strategie je důležité, aby se zapojily všechny subjekty, kterých se dotkne. Zúčastnit by se měli i **zástupci cílové skupiny strategie** (prostřednictvím formální či neformální organizace či vybrané osobnosti). Strategie by měla být **pečlivě načasována** s ohledem na odlišné časové periody, ve kterých subjekty pracují. Bud'te realističtí, ale zároveň ambiciózní. Zásadní jsou také obvyklá data zápisů do škol apod.

Jste-li obcí spolupracující s Agenturou pro sociální začleňování, bude strategie sociálně pedagogické intervence tvořit kapitolu vzdělávání Strategického plánu lokálního partnerství.

Kapitola 4. Dítě do 3 let

Důležitým obdobím je čas mezi narozením dítěte a jeho nástupem do předškolního vzdělávání. V tomto období se na dítě a jeho rodiče zaměřuje tzv. **raná péče**⁵. Jejich podstatou jsou **výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí**. Prakticky to tedy znamená podporovat a vést rodiče k adekvátnímu zvládnutí rodičovských kompetencí, učit je, jak podporovat zdravý rozvoj jejich dětí vč. odpovídající stimulace poznávacích funkcí a jazykových dovedností, nebo zabezpečení odpovídající zdravotní péče pro dítě.

 www.ranapece.cz

Obec by měla zajistit **kurzy rodičovské přípravy**, kde se rodiče připraví na zodpovědné rodičovství. Takové kurzy mohou zároveň sloužit k posílení komunitního ducha v obci. Proto je zde důležité, aby byly kurzy snadno dostupné, ideálně zdarma či za drobný finanční příspěvek. Na kurzech by měla být bezpečná atmosféra, aby se každý nastávající rodič cítil dobře. Tyto kurzy lze rovněž propojit s **klubem matek**, pokud v obci funguje.

V Ostravě se při kurzech rodičovské přípravy velmi osvědčila **návštěva porodní asistentky**, která rodičům vyprávěla o porodu, jak probíhá a co je čeká. O kurz byl v sociálně vyloučené lokalitě takový zájem, že se díky neziskové organizaci, která v lokalitě působí, pravidelně organizuje jednou ročně.

Už v období věku do 3 let by rodiče měli vědět o možnostech zápisu do mateřské školy. Formy informování o zápisech mohou být různé, jak dokazuje následující infobox o Krnově.

V Krnově se dlouho řešil nedostatečný zájem rodičů z vyloučených lokalit o zápis svých dětí do mateřské školy. Nakonec byla zorganizována kampaň, která podpořila jejich informovanost a do které se zapojili poskytovatelé sociálních služeb, neziskové organizace i mateřské školy. Ve třech vyloučených lokalitách byl roznesen leták, který upozorňoval na blížící se zápis do mateřských škol. Zároveň byly maminky pozvány na kávu do nejbližšího sociálního či vzdělávacího zařízení (místní NZDM, předškolní klub a mateřská škola). Na setkání přišly nejen maminky, ale i ředitelky z blízkých mateřských škol, které zodpověděly jejich dotazy. Následně byl pár dní před zápisem znovu roznesen leták s aktuálními informacemi a připo-

⁵ Ačkoliv zákon o sociálních službách (108/2006 Sb.) vztahuje ranou péči pouze k dětem se zdravotním postižením či dětem ohroženým v důsledku nepříznivého zdravotního stavu, koncept je použitelný i vůči dětem a rodinám sociálně vyloučeným, kde dochází k ohrožení vvoje dítěte v souvislosti se sociální situací rodiny.

menutím termínu zápisu. Mnohé maminky ocenily možnost popovídání si o mateřských školách, neboť některé z nich dle jejich slov ani nevěděly, že své děti mohou do mateřské školy přihlásit již od 3 let.

Podporu rodině s dítětem je neefektivnější nabídnout co nejdříve. Rodiče by měli být **informováni o možnostech vzdělávání** pro své dítě. **Náklady na podporu v co nejranějším věku se mnohonásobně vyplatí**, neboť při efektivní a brzké podpoře jí bude dítě v následujících letech potřebovat čím dál méně.

Obec by se měla postarat o to, aby o její nabídce služeb věděli všichni, kdo je mohou potřebovat. Níže uvádíme příklad sociálních služeb, které mohou rodiny s dětmi využívat. Podrobnější informace naleznete v dalších příručkách Agentury pro sociální začleňování „*Sociální služby*“ a „*Rodiny s dětmi*“.

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

Obsahem sociálně aktivizačních služeb je získání **sociálních a rodičovských kompetencí**, úprava podmínek pro zdravý vývoj **dítěte**, **zlepšení úspěšnosti dítěte ve vzdělávání**, **hospodaření rodiny**, **prevence zadlužení a ztráty bydlení** a další činnosti směřující ke zlepšení situace rodiny. Sociálně aktivizační služby se vhodně doplňují s dalšími sociálními službami, jako jsou terénní programy či nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.

Kromě dalších služeb je třeba, aby pracovníci sociální služby **spolupracovali s dalšími institucemi**, které se mohou úspěšně podílet na vyřešení situace klienta (OSPOD, sociální kurátoři pro mládež, PPP, školská zařízení, PČR, probační a mediační služba, Úřad práce a další). Sociální službu může poskytovat sama obec, nebo ji poskytují neziskové organizace.

Sociálně aktivizační služba závazně obsahuje tyto základní činnosti:

- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- sociálně terapeutické činnosti,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Mezi zásady využívání sociálně aktivizačních služeb patří bezplatnost služeb, individuální přístup k uživatelům, možná anonymita, spolupráce s ostatními službami, vytváření bezpečného a důvěrného prostoru a spoluzodpovědnost uživatele.

Příklad nabídky sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi oblastní Charity v Blansku

Oblastní Charita v Blansku nabízí terénní a ambulantní služby, základní sociální poradenství, doprovod, výchovně vzdělávací aktivity, podporu a pomoc při přípravě na vyučování, volnočasové aktivity zaměřené na aktivizaci uživatele a práci ve skupině, hlídání dětí uživatelů od 1 do 4 let, ve výjimečných případech jiného věku, kteří si potřebují vyřídit neodkladné záležitosti, a jednorázové akce pro rodiny s dětmi.

Terénní forma pomoci – Jedná se o pomoc při vyřizování běžných záležitostí v přirozeném prostředí uživatele. Uživateli je nabízen doprovod při vyřizování na úřadech, pomoc při předškolní a školní přípravě, hlídání dětí v případě, že si uživatel musí zařídit neodkladné záležitosti.

Ambulantní forma pomoci – Je určena pro uživatele, kteří dochází po předešlé domluvě na pracoviště Sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi do Centra „PRO“ Blansko. Je možné zde řešit sociálně-právní problémy, nepříznivou finanční a sociální situaci uživatele.

Mateřinka – Jedná se o hlídání dětí uživatelů od 1 do 4 let, ve výjimečných případech jiného věku. Je určena uživatelům, kteří nemají možnost zajistit si hlídání jinou formou a jejich finanční situace jim neumožňuje soukromou placenou službu. Hlídání dětí lze využít v případě potřeby vyřídit si neodkladné záležitosti týkající se úřadů, policie, soudu aj. Nabídka hlídání je po předchozí domluvě, ve středu od 8 do 12 hod.

Klub Áčko – Pracovně výchovná činnost zaměřená na integraci, plnohodnotné trávení volného času a zlepšení komunikativních schopností a dovedností dětí.

Aktivita pro maminky – Jsou určeny pro uživatelky, které využívají pobytový program v azylovém domě. Uživatelky si program volí z předem nabízených aktivit, mezi něž patří výtvarná dílna, vaření pro maminky, apod.

Jak si hrát s dětmi – Aktivita je zaměřena na komunikaci mezi matkou a dítětem, na rozvoj psychomotorického vývoje, na rozšiřování slovní zásoby aj.

Náměstíčko – Je určeno pro uživatele mladšího školního věku. Jedná se o psychosociální skupinu, která je zaměřena na nácvik a upevnování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností dětí včetně sociálního začleňování.

Doučování – Je poskytováno každému dítěti individuálně a dopřává příznivé prostředí a podporu pro vzdělávání.

Individuální práce s uživatelem – Individuální plánování je zaměřené na rozvoj dovedností, schopností, vědomostí a návyků uživatele, a tím zlepšení tíživé životní situace, ve které se nachází. Na této individuální spolupráci se strany vždy společně dohodnou.

Asistovaný kontakt – Jedná se o službu, která je určena rodičům, u kterých byl soudně upraven styk s dítětem/děťmi po rozvodu nebo v rozvodovém řízení. Dále i rodičům, kteří se na frekvenci styku s dítětem/děťmi dohodli sami. Asistovaný kontakt slouží pro obnovení nebo upevnění kontaktu dítěte s rodinou a poskytuje pomoc při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob.

Jednorázové akce – S ohledem na roční období jsou v rámci služby pořádány jednorázové akce, převážně kulturní, sportovní a společenské, jež se zaměřují na plnohodnotné využití volného času dětí a rodin.

 <http://blansko.charita.cz/rodina/problansko/sas/>

Terénní programy

Terénní programy jsou sociální službou zajišťující pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení, která se odehrává v přirozeném sociálním prostředí. Cílem služby je vyhledávat sociálně ohrožené osoby a skupiny osob a minimalizovat rizika jejich způsobu života.

Služba závazně obsahuje tyto základní činnosti:

zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,

pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Specifikem terénní sociální práce je, že vyhledává potenciální uživatele sociálních služeb v jejich přirozeném prostředí. Tento způsob práce umožňuje kontakt s lidmi, kteří z různých důvodů sami institucionální pomoc nevyhledávají, případně zpočátku i odmítají. Základem přístupu terénní sociální práce je strukturovaná práce s uživatelem služby spočívající v navázání kontaktu, mapování situace, formulace zakázky, plánování služeb, realizace plánu a ukončení spolupráce a vyhodnocení výsledků společně s uživatelem.

Terénní sociální pracovník provádí **depistáž** (vyhledává a kontaktuje potenciální klienty) a **poskytuje konkrétní sociální služby**. Těmi mohou být základní i odborné sociální poradenství, case management, terénní programy, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Obsah spolupráce tvoří například řešení dluhů a jejich prevence, problémy spojené s bydlením, návrat nebo vstup na trh práce, orientace v sociálním a právním prostředí, získání sociálních dovedností.

K základním principům terénních sociálních služeb patří:

- dodržování práv uživatelů – sociální služba je poskytována s důrazem na respektování vůle, ochrany důstojnosti, soukromí a dalších práv uživatelů,
- zplnomocňování uživatelů,
- práce v přirozeném prostředí uživatelů,
- kontinuita a návaznost služeb,
- princip nízkoprahovosti.

 www.streetwork.cz

Sociální poradenství

Sociální poradenství se dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, dělí na základní sociální poradenství a odborné sociální poradenství a v současné době jej poskytuje přes 700 organizací v ČR. **Základní sociální poradenství** poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace.

Základní sociální poradenství podle vyhlášky č. 505/2006 obsahuje:

- a) **poskytnutí informace směřující k řešení nepříznivé sociální situace prostřednictvím sociální služby:** terénní sociální pracovník poskytuje pomoc zejm. při stanovování, dosahování a vyhodnocování cílů uživatele, které se vztahují k překonávání či zmírňování nepříznivé sociální situace, poskytuje **informace potřebné k rozhodování** (např. o možnostech splátkového kalendáře, o možnostech ubytování, o způsobu vyřizování osobních dokladů, o významu určitého lékařského ošetření, o způsobech ochrany před bezpečnostními či zdravotními riziky, jako jsou informace o zásadách bezpečného brání drog, informace o způsobu přenosu pohlavních chorob), **nabízí alternativy řešení či zmírnění nepříznivé sociální situace** (např. alternativy azylového bydlení, domů na půl cesty, ubytování na ubytovnách, v nájmu), **nastiňuje varianty možného vývoje situace při jejím neřešení** (např. ztráta bydlení, postih za trestný čin šíření pohlavních chorob);
- b) **poskytnutí informace o možnostech výběru druhu sociálních služeb podle potřeb uživatelů a informace o jiných formách pomoci** (např. o dávkách pomoci v hmotné nouzi), informace **o dalších sociálních službách**, aktivitách a možných zdrojích pomoci;

c) **poskytnutí informace o základních právech a povinnostech uživatele**, zejména v souvislosti s poskytováním sociálních služeb, a o možnostech využívání běžně dostupných zdrojů pro zabránění sociálního vyloučení a zabránění vzniku závislosti na sociální službě;

d) **poskytnutí informace o možnostech podpory členů rodiny** v případech, kdy se spolupodílejí na péči o osobu.

Odborné sociální poradenství je poskytováno se zaměřením na **potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí**; zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností. Součástí odborného poradenství je i půjčování kompenzačních pomůcek.

Odborné sociální poradenství podle vyhlášky č. 505/2006 obsahuje:

a) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, zejm. zprostředkování navazujících služeb a kontaktů;

b) sociálně terapeutické činnosti jako je poradenství v oblastech orientace v sociálních systémech, práva, psychologie a v oblasti vzdělávání;

c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:

pomoc při vyřizování běžných záležitostí (doprovázení, příp. zastupování uživatele na základě plné moci při jednání na úřadech a v jiných institucích, s důrazem na podporu autonomie a soběstačnosti uživatele)

pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s přirozeným sociálním prostředím (mediace konfliktu v lokalitě, podpora při návratu z ústavních zařízení atd.).

Kapitola 5. Dítě od 3 do 6 let

Děti, které vyrůstají v prostředí dlouhodobé chudoby a sociálního vyloučení, mívají potíže při nástupu do základní školy. Praxe i výzkumy přitom ukazují, že **pokud tyto děti před nástupem na základní školu chodily do mateřské školy, mohou v první třídě podávat srovnatelné výkony jako jejich vrstevníci**. Obecně platí, že **prostředky investované do vzdělávání dítěte jsou nejefektivnější v předškolním věku**. Dítě dobře připravené na školní docházku se zpravidla nesetká se školním neúspěchem v následujících letech. Podpora předškolního vzdělávání může přinést řadu úspor, například za asistenty pedagoga a další podpůrná opatření, která jsou poskytována dětem v základní škole. Zájmem obce by mělo být, **aby všechny děti ze sociálně vyloučeného prostředí chodily do běžných mateřských škol**.

Alternativou k mateřským školám jsou **předškolní kluby** či **kluby maminek**, kde se pracuje i s dětmi. Tyto alternativy ale nikdy nedosáhnou takové efektivity jako plnohodnotná docházka do běžné mateřské školy. Předškolní kluby by měly spolupracovat s mateřskými školami. Například alespoň jednou měsíčně se děti z MŠ a předškolních klubů mohou spojit a jít spolu na výlet či se zúčastnit společné akce. V ideálním případě by děti z předškolního klubu mohly doprovázet i jejich maminky – pomohly by s jejich hlídáním a zároveň by se seznámily s prostředím mateřské školy, jejich učitelkami apod.

V předškolním klubu Jekhetane v Ostravě se velmi osvědčilo zapojení maminek do aktivit klubu. Maminky zde mají týdenní rozpis a střídají se v pomoci pracovnicí předškolního klubu. Takovou spolupráci si pochvalují obě strany. Pracovnice klubu je ráda, že má podporu navíc, maminky oceňují, že si vyzkouší něco nového.

V ideálním případě by tedy dítě ve věku od 3 do 5 let mělo chodit do mateřské školy a v této době mít dostačující formu podpory, aby zvládlo přechod na základní školu.

Příklad informování o zápisu do mateřských škol ve Zlíně:

1. Platí pro přijetí dítěte do MŠ školské obvodů a spádové MŠ jako u základních škol?

Pro mateřské školy neplatí školské obvody, zákonný zástupce může podat žádost o přijetí svého dítěte k předškolnímu vzdělávání na kteroukoliv mateřskou školu dle svého uvážení.

2. Kolik si mohou podat žádostí o přijetí?

Zákon počet podaných žádostí o přijetí k předškolnímu vzdělávání neomezuje. Je na zvážení zákonných zástupců dítěte, kolik žádostí o přijetí podají.

3. Kdo může žádost k předškolnímu vzdělávání podat?

Žádost o přijetí podává zákonný zástupce dítěte.

4. Jaké si s sebou musím přinést doklady?

S sebou je nutné přinést občanský průkaz nebo jiný doklad o identifikaci zákonného zástupce, rodný list dítěte. Dále vyplněnou žádost potvrzenou lékařem.

5. Kdo a na základě čeho rozhoduje o přijetí dítěte do MŠ?

O přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání rozhoduje ředitel/ka MŠ. V případě vyššího počtu přijatých žádostí o předškolní vzdělávání v mateřské škole než je volných míst, postupuje ředitel/ka podle předem stanovených kritérií. K předškolnímu vzdělávání se dle školského zákona přednostně přijímají děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. Přijímány budou pouze děti splňující podmínku č. 50, zákona č.258/2000 Sb., které se podrobily stanoveným pravidelným očkováním, mají doklad, že jsou proti nákaze imunní nebo se nemohou očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci.

6. Kdy a jakým způsobem budu informován o přijetí či nepřijetí dítěte do MŠ?

Při podávání žádosti o přijetí k předškolnímu vzdělávání v mateřské škole zákonný zástupce dítěte obdrží registrační číslo dítěte. Seznam přijatých dětí pod registračními čísly bude zveřejněn do 30 dnů způsobem v místě obvyklým (vyvěšením na přístupném místě v MŠ, na webových stránkách školy). Zákonným zástupcům nepřijatých dětí bude doručeno rozhodnutí o nepřijetí.

7. Jaké programy pro děti nabízejí MŠ, jsou některé MŠ specifické svojí nabídkou?

Přehled o činnosti a zaměření jednotlivých mateřských škol naleznete na webových stránkách jednotlivých mateřských škol nebo na webu města <http://www.zlin.eu/informace-z-oddeleni-skolstvi-a-spravy-zarizeni-cl-214.htm> - Magistrát - radnice - Popis činnosti útvarů MMZ - Odbor školství - Informace z odd. školství a správy zařízení - Nabídka činností v MŠ.

9. Jaká je provozní doba v mateřských školách?

Přehled provozní doby v jednotlivých MŠ je zveřejněn na stránkách města www.zlin.eu a webových stránkách jednotlivých MŠ.

V případě dalších dotazů mohou tazatelé kontaktovat přímo ředitele/ředitelky mateřských škol.

 www.zlin.eu

Po nástupu dítěte do mateřské školy je možné využít různé inovativní metody, jako příklad uvádíme metody matematiky od profesora Hejného, metody Grunnlaget, Feuersteinovu metodu obohacování a Persona Dolls.

Již v předškolním věku lze použít i **metodu matematiky od profesora Hejného**, v tomto věku si ji vlastně děti vymýšlejí samy. Jana Slezáková ze sdružení H-MAT k tomu dodává: „Už dvouleté dítě si hraje s kostičkami a staví si věže a vláčky z krychliček. V první třídě pak se seznamuje s krychlovými stavbami. Čím víc si v předškolním věku bude hrát s krychličkami, tím lépe bude pak řešit úlohy tohoto typu. Už někdy dvouleté, ale tedy s jistotou tříleté dítě, rádo vystřihuje a skládá z papíru. V první třídě pak dělá náročnější úlohy v rámci tvorby deček a skládání z papíru (Origami). V Hejného metodě jde o tvorbu přiměřeně náročných úloh pro děti od předškolních let. ...Zrovna tak podnětné prostředí je pro děti prostředí párátka a namoče-

ného hrachu. Například u hry Autobus se jedná o vytvoření autobusu - krabice bez víka, vytvoření zastávek ve třídě a řidič s autobusem jezdí na zastávky, kde vystupují a nastupují cestující v podobě víček od pet-lahví. Poté, co autobus projede zastávkami a cestující vystoupí a nastoupí, se ptáme děti, kolik cestujících vystoupí na konečné. V současnosti také existuje na trhu mnoho her, které u dětí již předškolního věku rozvíjejí aritmetické dovednosti (např. hra Superfarmář).“

 www.hmat.cz

Grunnlaget

Vzdělávací metoda **Grunnlaget** se využívá ve většině mateřských a základních škol v Norsku při výuce dětí s běžnými vzdělávacími potřebami, pro děti s poruchami učení a děti cizinců. Princip metody spočívá v tom, **že se děti nejdříve naučí chápat základní pojmy, jako je barva, počet či tvar, a poté se učí hledat mezi nimi rozdíly či podobnosti**. Nově získané znalosti jsou pak základem k dalšímu učení. **Právě schopnost nahlížet na svět kolem sebe prostřednictvím kategorií a členit do nich objekty je základem dalších poznávacích procesů.**

Metoda Grunnlaget v sobě zahrnuje tři procesy:

selektivní asociaci,

selektivní diskriminaci,

selektivní generalizaci.

V prvním procesu se dítě učí rozeznávat skupiny a pojmy. Například „číslo osm“ si rozdělí na skupinu „čísla“ a pojem „osm“. Při procvičování pak děti k jednotlivým pojmům přiřazují skupiny. V mozku si tak vytvářejí struktury, které pak popsanou asociaci automatizují a umožňují ji běžně využívat v dalším vzdělávání. V rámci selektivní diskriminace se děti učí od sebe odlišit pojmy z jedné skupiny, tedy odlišit číslo osm od čísla čtyři. V posledním procesu pak dítě poznává, že pojmy označují podobné jevy. Ve skupině tří jsou tedy jak tři auta, tak tři květiny – dítě umí pojem tři generalizovat. Průchodem těmito procesy se vytvoří základní struktura logického a poznávacího aparátu, která dítěti umožní se dále učit a poznávané informace odpovídajícím způsobem „ukládat“ a řadit do mozku. Školení této metody nabízí organizace Člověk v tísni.

 Více info na: www.clovekvtsni.cz

Feuersteinova metoda instrumentálního obohacování

Feuersteinova metoda instrumentálního obohacování je postavena na faktu, že každý jedinec, bez ohledu na situaci, ve které žije, a obtíže, kterými prochází, se může zlepšovat v učení. **Intelligence je v tomto konceptu vnímána dynamicky, tedy jako schopná rozvoje.** Jinými slovy, hodnota IQ není neměnná, naopak je možné ji cílenou prací zvyšovat. **Podstatou metody je rozvoj poznávacích funkcí.** Nejdříve musíme určit, a pak i napravovat, ty nedostatečné poznávací funkce, které jsou předpokladem správného myšlení. Všeobecnou příčinou nedostatečného rozvoje kognitivních funkcí jsou nedostatečné nebo neefektivní zkušenosti zprostředkované učením. Prostřednictvím **dynamického vyšetření, instrumentálního obohacení a zkušenosti zprostředkovaného učení,** může mediátor pomoci žákovi, aby si vytvořil kognitivní struktury. Tím posílí své myšlenkové strategie, omezí impulzivitu, naučí se, jak přesně shromažďovat a porovnávat data potřebná k řešení určitého úkolu, a rozvine své dovednosti používat mentální operace, a tím i snadněji řešit problémy.

Základem dynamického vyšetření je tzv. **kognitivní mapa,** což je analytický nástroj používaný pro určení oblastí a příčin obtíží žáka.

www.ucime-se-ucit.cz

Persona Dolls

Metoda Persona Dolls pomáhá **rozvíjet základní hodnoty, respekt a dodržování lidských práv**. Dále podporuje rozvoj řeči a jazyka, řešení problémů a učení, rozvoj sebedůvěry, citů a vůle a zároveň vztahu k druhým. Metoda nabízí možnost, jak se s dětmi věcně a srozumitelně bavit o lidské rozmanitosti, identitě, pomáhá posilovat jejich sebevědomí a rozvíjet v nich respekt.

Panenky Persona Dolls navštěvují děti ve školkách a školách a zvou je k povídání. Panenky mají stejně jako děti svoje jméno, rodinu, domov, svůj příběh. Zajímají se o všechny děti ve skupině a sdílí s nimi informace o tom, jak žijí a co mají rády. U dětí podporují rozvoj vzájemné empatie a solidarity, pomáhají jim vytvářet si sebeúctu a pozitivní sebedůvěru, učí je vést dialog, být zodpovědný a jednat v duchu fair play. V rozhovorech provádí panenka děti různými situacemi: přemýšlejí o situacích a zjišťují, jak takové nebo podobné situace samy prožívají. Přitom si všímají, že to u jiných lidí může být jinak. Společně přemýšlejí, co je spravedlivé a co nespravedlivé. Kurzy k metodě Persona Dolls nabízí vzdělávací program Varianty společnosti Člověk v tísni.

 www.varianty.cz

Kapitola 6.
Žák od 6 do 15 let

V přechodu na základní školu je důležité, aby se dítě cítilo bezpečně a zároveň mělo možnost zažít úspěch ve vzdělávání. Pokud byla dítěti poskytnuta podpora co nejdříve (ideálně ještě před nástupem do mateřské školy), mělo by mít srovnatelné výsledky s ostatními dětmi a být schopné studovat na školách v hlavním vzdělávacím proudu.

Školy někdy řeší problém s nedostatkem motivace žáků ke vzdělávání. Motivace je podmíněna **aktivními metodami výuky**, které nejsou založeny pouze na frontálním výkladu látky, ale na **spolupráci v týmech, zkoušení týmových rolí, komunikaci s ostatními žáky, vyhledávání, strukturování** a praktické aplikaci informací atd. Takové metody dovolí žákovi **zažít úspěch** (být pouze v některé z dílčích činností) a zároveň u všech žáků rozvíjí kompetence, které budou ve svých životech potřebovat.

Jako osvědčený motivační prostředek slouží **pozvání úspěšného absolventa školy**, který na školu přijde vyprávět o své současné práci a zároveň třeba i vzpomíná na své studium na škole. Právě takové vyprávění je často pro žáky impulsem, aby se na školu začali dívat jinak. Takové akce jsou neefektivnější, pokud se s různými hosty pořádají několikrát ročně.

Při motivaci žáka je rovněž důležité **odbourávat negativní nahlížení na vzdělávání**, které si žák nese z rodiny, komunity, nebo vrstevnické skupiny. Vzdělání je často považováno za zcela zbytečné, nebo dokonce za ohrožující předem nastavený způsob života a obživy.

Pro učitele je výhodné dobře znát své žáky, vědět o jejich zájmech, aby je pak mohl aktivně do výuky zapojit a využít metodu vzájemného učení. Pokud se žák zajímá např. o traktory, může si příště pro ostatní žáky připravit povídání o traktorech. V ZŠ Mníšek pod Brdy se osvědčil takový postup, že když se kolem nějakého tématu rovine dlouhá diskuze, učitel ji po určité době zastaví a řekne žákům, ať si do druhého dne k tématu najdou více informací, přinesou knížky k danému tématu, a druhý den se v diskusi pokračuje, tentokrát s obohacením o knížky a další informace.

Pro motivaci ke vzdělávání je také velmi důležitý další předpoklad: **klima třídy a školy**. Žák se musí cítit přijímán, neodstrkovan na okraj kolektivu, musí mít ze školy a třídy pocit, že si ho váží (i s jeho případnými problémy). Zcela nepřijatelné jsou jakékoliv projevy rasismu či neúcty ke kultuře, komunitě či etnické skupině žáka, a to jak ze strany spolužáků, tak ze strany pedagogů. Pokud žák ve škole zažívá odmítání na základě jeho etnického či sociálního původu, nebude pravděpodobně motivován do takové školy chodit, či se dokonce snažit být úspěšný.

Pro zlepšení klimatu ve třídě i škole pomáhá i **odstranění finančních bariér**. Mnoha školám se osvědčilo zavedení **obědů zdarma**, které jsou nabídnuty vybraným žákům dle doporučení třídního učitele. Škola nechá rozhodnutí na třídním učiteli, který žáky nejlépe zná, nepotřebuje žádné doklady, apod. Podobně funguje i **odpuštění poplatků za odpolední družinu** (cca 300 Kč měsíčně), které může mnohým rodinám pomoci, aby jejich děti mohly trávit čas se svými spolužáky i odpoledne.

Mentoring pro učitele

Důležité je i pamatovat na podporu učitelů, kteří by se při výuce měli cítit úspěšně, sebevědomě a bezpečně. K tomu může pomoci služba mentoringu pro učitele, který dnes využívá mnoho škol. Ideální frekvence pro mentoring je asi třikrát až pětkrát za rok. Každý učitel má svého mentora, který ho provází v reflexi výuky. Před výukou mentor s učitelem proberou aktuální situaci a možné problémy. Učitel si rovněž stanoví hlavní téma a cíl mentoringu (například, jak aktivizovat všechny žáky ve třídě). Během hodiny je mentor přítomen a do výuky nijak nezasahuje. Poté následuje přibližně hodinové povídání s učitelem formou sdílení zážitků z hodiny, hledání řešení a stanovení plánu, ve kterém jsou domluveny konkrétní drobné kroky ke zlepšení situace. V následujícím setkání se znovu reflektuje, jak se daří kroky realizovat, a upravuje se plán dle potřeby učitele.

Deskové hry

V dnešní době plné tabletů a chytrých telefonů je dobré podpořit žáky v kolektivní činnosti, při které si rozvíjejí mnohé kompetence – od spolupráce, přes komunikační dovednosti, až po strategické myšlení či plánování a rozvíjení fantazie. K tomu mohou posloužit mnohé deskové hry, které propojí kolektiv a zároveň mohou sloužit jako první seznámení s tématem.

Našich pět osvědčených her:

Story Cubes – rozvíjení fantazie a vymýšlení příběhů

Lidské tělo – biologie formou hry, rozeznávání orgánů a jejich funkcí v těle

Jungle Speed – rozpoznávání barev a znaků, rozvíjení postřehu

Agricola – zemědělství formou hry

Activity – spolupráce, herectví, pantonima

Začít spolu (Step by Step)

Program **Začít spolu** (v mezinárodním označení Step by Step) je metodou, která umožňuje učitelům naplňovat tradiční rámcové vzdělávací programy trochu jinak. Program představuje velmi otevřený didaktický systém. Umožňuje každé škole,

každému učiteli, přizpůsobit si jeho konkrétní podobu kultury, zvykům a tradicím dané země, jejímu vzdělávacímu systému i potřebám dětí. Přístup v sobě spojuje moderní poznatky pedagogiky a psychologie spolu s osvědčenými vzdělávacími postupy. Jedná se o program, který představuje pedagogický přístup orientovaný na dítě.

Začít spolu nepodporuje jakoukoliv formu srovnávání. Na konci školního roku musí všechny třídy splňovat kritéria daná ŠVP a to, jakou cestou se k němu propracují, není podstatné.

Začít spolu **klade důraz na individuální přístup k dítěti, partnerství rodiny, školy a širší společnosti v oblasti výchovy a vzdělávání**. Prosazuje a umožňuje inkluzi dětí se speciálními potřebami (dětí nadprůměrně nadaných, dětí s vývojovými poruchami, dětí s postižením, dětí z etnických menšin). **Využívá projektové učení, integrovanou tematickou výuku a podnětné prostředí ve třídě (netradiční členění třídy do tzv. center aktivit)**.

Centra aktivit připravuje pro žáky učitel, do jejich přípravy je možné zapojit také rodiče. Žáci se rozdělí do jednotlivých center, kde mají připravené konkrétní úkoly. Každá skupinka žáků se tedy věnuje zcela jiným činnostem. V průběhu daného časového období (většinou jednoho týdne) musí každý žák projít všechna centra aktivit a splnit tam všechny úkoly, které byly učitelem určeny jako povinné. Centra aktivit obvykle začínají po velké přestávce a trvají 60 až 90 minut. Centra, jejich počet, četnost a rozdělení dětí, jsou volena učitelem a jsou ovlivněna mnoha faktory, které pedagog musí brát na vědomí. Může jít např. o absenci žáků, nepřítomnost asistenta, propojenost s ŠVP.

Již od mateřské školy se úspěšně pracuje se **sebehodnocením** (prostřednictvím portfolia a individuálního vzdělávacího programu) dětí, což posiluje **pozitivní motivaci dětí k aktivnímu a samostatnému učení**. Kvalita tohoto programu je definována Mezinárodními ISSA standardy kvality pedagogické práce. V současné době pracuje v programu přes 700 učitelů z různých typů českých škol.

Používáno je **slovní hodnocení**, uvedeny jsou různé aspekty, např.:

- zaměření se na pozitivní momenty,
- maximální podpora každého žáka,
- uplatňování individuálního přístupu - nesrovnávání žáků mezi sebou,
- neoceňují se vlastnosti žáků, ale aktivity,
- oceňuje se snaha, úsilí, množství odvedené práce.

Napravování jazykových deficitů

Jazyková bariéra je druhem sociálního znevýhodnění, protože dítě znevýhodňuje jak při běžném vyučování, tak v rámci života ve společnosti. Děti hovořící tzv. etnolektem⁶ jsou znevýhodněny tím, že při nástupu do mateřské či základní školy v podstatě „česky“ již hovoří. Jejich jazykový kód (jazykové vyjadřování) se však od jazykového kódu rodilého mluvčího češtiny v mnoha ohledech liší. Prakticky jde tedy především o **rozvoj slovní zásoby**, kterou mají sociálně znevýhodněné děti často omezenou, protože se jednoduše s mnoha pojmy nesetkaly, a o **rozvoj struktury jazyka**, která je v etnolektu či jiných jazycích odlišná od češtiny. **Jde o pády, používání sloves, shodu podmětů s přísudkem, důrazy na jednotlivé slabiky** apod.

 www.novaskolaops.cz

Asistent pedagoga

Jedním z nástrojů, který pomáhá vyrovnávat a odstraňovat handicapy dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí, a udržet je tak v běžných základních školách, je

⁶ Romský etnolekt češtiny je jednoduše řečeno neukončený proces jazykové směny směrem od romštiny k češtině. Člověk, který hovoří etnolektem, hovoří sice česky, ale do svého projevu přenáší hlubkové struktury původního jazyka, například tak, že dává přízvuk na jinou slabiku, doslova překládá (kalkuje) některá slova a slovní spojení, přenáší gramatické jevy, fonologická specifika atd.

asistent pedagoga. Asistuje učiteli přímo při výuce ve třídě. Věnuje se individuálně dětem, které mají určité speciální vzdělávací potřeby (např. problémy s pozorností a soustředěním, sluchové či zrakové obtíže, nebo jde o děti s fyzickým či lehčím mentálním postižením), **může však na sebe i přebírat některé činnosti učitele, aby se dětem mohl individuálně věnovat on.** Děti se speciálními vzdělávacími potřebami, tedy i děti sociálně znevýhodněné, se tak mohou vzdělávat společně v jedné třídě s ostatními dětmi.

Asistenti by měli vykonávat především zmíněné pedagogické role. Je nicméně možné propojit je s rolami více zaměřenými na rodinu. Jejich činnost může být nastavena tak, aby chodili do rodin a pomáhali rodičům naučit se adekvátně připravovat své děti na školu. Mohou se tak stát nejen sociálními aktivizátory rodin, ale **také propojujícím prvkem mezi školou a rodinou.** V případě vyloučených romských komunit je poměrně výhodné, je-li asistent pedagoga Rom, protože navíc pomáhá bourat vzájemné bariéry předsudků mezi romskými žáky a okolím – spolužáky a učiteli. Romským dětem je pak také vzorem, který je vhodné následovat.

www.asistentpedagoga.cz

Školní poradenské pracoviště

Zpravidla jsou poradenské služby ve školách poskytovány **výchovnými poradci a metodiky prevence.** Pro úspěšné zapojení znevýhodněných dětí je vhodné rozšířit tým poradců ještě o školního psychologa a speciálního pedagoga, případně pak o sociálního pedagoga. **Ti všichni mohou společně působit ve školním poradenském pracovišti.** Mezi jeho pracovníky se řadí **také asistent pedagoga,** o kterém jsme se již zmiňovali výše. Důležité je, že školní poradenské pracoviště se nachází přímo ve škole, pracovníci jsou zaměstnanci školy. Je také možné zřídit poradenského pracoviště pro několik škol, které se o kapacity pracovníků budou dělit.

Zmínění pracovníci především **včas rozpoznávají výukové a výchovné problémy** u žáků, **poskytují** žákům i celým třídám **psychologické a speciálně pedagogické služby** a věnují se i **metodické podpoře učitelů.** Zpravidla také **zasahují v krizových situacích,** které ve škole nastávají.

Psychologové a speciální pedagogové pracují zpravidla v tzv. školských poradenských zařízeních, jako jsou pedagogicko-psychologické poradny či speciálně-pedagogická centra. Kapacita těchto zařízení však zdaleka neodpovídá potřebám škol. Chybí přímá podpora pedagogů, okamžitá intervenční i kontinuální práce

s žákem a třídním kolektivem a kolegiální vztah s ostatními pracovníky školy. Problémy jsou tak řešeny odtáženě od školního prostředí, bez návaznosti na konkrétní vzdělávací metody, na konkrétní třídní kolektiv apod.

 www.nuv.cz

Předcházení a včasné řešení záškoláctví

Důležitým nástrojem školy je rovněž **nastavení efektivního systému předcházení a řešení záškoláctví**. Záškoláctví může mít klasickou podobu, kdy žák nechodí do školy a narůstají mu neomluvené hodiny, může se ale jednat také o tzv. skryté záškoláctví, kdy jsou absence sice omlouvané, ale zjevně účelově (ať už rodiči žáků, nebo praktickými lékaři).

Otevřené záškoláctví je nutné řešit v okamžiku jeho objevení se. Jakmile má žák první neomluvené hodiny, je nutné začít komunikovat s ním i s jeho rodinou, hledat příčiny a adekvátní reakce na ně s cílem zabránit dalším neomluveným absencím.

Zákonem je dána hranice 25 neomluvených hodin jako podmínka ke kontaktování OSPOD. Mnoho škol si tuto hranici ve svém školním řádu upraví, např. na deset hodin, aby mohly pružněji reagovat na začínající problémy se záškoláctvím.

Pokud je záškoláctví definováno jako dlouhodobý problém, dojde k zorganizování případové konference, které se zúčastní škola, OSPOD, žák a jeho zákonný zástupce. K případové konferenci jsou přizýváni i praktický lékař, školní psycholog a další.

Skryté záškoláctví se řeší obtížněji. Zásadní je ve školním řádu **podmínit omlouvání z důvodu nemoci zprávou od lékaře a omezit množství hodin, které je možné omluvit tzv. z rodinných důvodů.**

www.socialni-zaclenovani.cz/zaskolactvi

Svozy a doprovody dětí do školy

Často je problémem vyloučených lokalit fakt, že jsou daleko od školy, nejezdí sem pravidelná hromadná doprava, či že je mezi lokalitou a školou nebezpečný úsek (dětí musí např. přejít dálnici, projít temnou a pustou průmyslovou čtvrtí apod.). Rodiče, kteří se nacházejí v hmotné nouzi, nemají prostředky pro odvážení dětí do/ze školy. Pro řešení výše uvedených problémů proto může obec **zavést školní autobusy, mikrobusy, či upravit linku hromadné dopravy.** Efektivní jsou i jednoduché doprovody dětí pěšky. Svozy či doprovody se netýkají jen žáků základních škol, ale také dětí z mateřských škol.

Školní autobusy zdarma fungují v mnoha obcích. V obci Osečná se městský úřad dohodl s místním autobusovým dopravcem, který vypraví každý den několik autobusových linek speciálně pro děti, aby mohly v pořádku přijet do školy.

Mimoškolní příprava, doučování

Většina současné pedagogické literatury nabádá k omezování domácích úkolů, které jsou neproduktivní a zatěžují dítě v době, kdy se má bavit, hrát si a odpočívat. Děti z vyloučeného prostředí často nemají místo, kde si úkoly napsat, nebo nemají odpovídající klid na práci. Jejich rodiče také ne vždy vědí, jak dětem s úkoly poradit, v horších případech dokonce nemají žádný zájem o přípravu svých dětí do školy.

Pokud je žák dlouhodobě nemocný, mohou rodiče poprosit učitele o doučování v rodině. V ZŠ Mníšek pod Brdy se např. stala situace, kdy si žákyně 2. třídy těžce zlomila nohu a byla 6 měsíců nepohyblivá. Paní učitelka k ní jezdila jednou za 14 dní domů, vyzkoušela ji z probrané látky a přivezla jí další materiály k učení.

Doučování je zpravidla potřeba tam, kde žák nestíhá tempo třídy, na což by v ideálním případě měl pedagog reagovat především individualizací výuky přímo v hodině. Doučování má ale také smysl tam, kde žák zameškal výraznou část výuky, protože byl nemocný, jeho rodina cestovala za prací nebo bydlením apod. Pokud se žák vrátí po delší nemoci do školy, měl by mu učitel věnovat více pozornosti, případně mu odpoledne věnovat trochu času a látku s ním probrat.

Důležitým prvkem podpory je rovněž **pomoc s domácí přípravou v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, přímo ve škole po vyučování, nebo za pomoci dobrovolníka v rodině**. Potřeba jsou pouze personální kapacity, příp. vhodná klidná místnost. Výhodou doučování dobrovolníkem, pracovníkem školy nebo neziskové organizace přímo v rodinném prostředí je také aktivizační a socializační působení na rodinu. Naopak nevýhodou doučování ve škole po vyučování je zpravidla velmi nízká motivace žáků, kteří by nejraději školní budovu po vyučování opustili a věnovali se spolu s kamarády jiným aktivitám. **Doučování i příprava na vyučování může mít také formu skupinovou**, odehrávající se např. v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež, v mateřském klubu apod.

www.clovekvtsni.cz

Třídní schůzky jinak

Aby se předcházelo školním neúspěchům a aby se efektivně řešily případné problémy, musí být škola v úzkém kontaktu s rodiči. Musí jít o **partnerský vztah**, kde obě strany jsou si rovny a navzájem se respektují. **Základem kvalitního vztahu mezi školou a rodiči jsou dobře zvládnuté třídní schůzky. Ty je potřeba proměnit** tak, aby se odehrávaly spíše jako **přátelské setkání rodičů s učiteli** a probírání záležitostí spojených s výukou a fungováním školy. Mohou také probíhat **za účasti dětí**. Rozhodně není vhodné probírat individuální problémy žáků před ostatními rodiči (dokonce to je v mnoha případech v rozporu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů).

Některé školy **spojují třídní schůzky s koncertem či divadelním vystoupením žáků** – rodiče se přijdou podívat na své děti, teprve po nich následují třídní schůzky. Komunikace s rodiči může probíhat i formou neformálního setkání jako **tzv. čaje o páte** – pozvat rodiče do školy a neformálně si s nimi promluvit o jejich dětech.

Mnoho škol má **dvě formy třídních schůzek**. Dvakrát ročně pořádají tzv. **hromadné třídní schůzky**, které probíhají například formou **opékání buřtů**. Během setkání se často řeší praktické věci, např. před odjezdem na školu v přírodě, či plánování školního výletu. Pro učitele je taková forma schůzek výhodná – naváže přátelský vztah s rodiči, ví, co od nich může očekávat, na koho se může v případě potřeby obrátit apod. Druhá podoba třídních schůzek probíhá také dvakrát ročně – **v malém formátu – pouze učitel, rodič, žák** – právě takový formát setkání umožní učiteli dostatečně s rodiči i žákem probrat jeho studium.

Mnoho škol již také otevírá své třídy pro rodiče - pokud se chce rodič podívat do výuky, je mu tato možnost poskytnuta po domluvě s třídním učitelem nebo vedením školy.

www.kritickemysleni.cz

Předprofesní příprava

Již na základní škole je žáky potřeba orientovat na fakt, že základní vzdělání přirozeně předchází odbornému či všeobecnému středoškolskému vzdělání, a to je zase předstupněm budoucího povolání v konkrétní profesi, dalšího vyššího odborného či vysokoškolského vzdělání. Pro žáky ze sociálně vyloučeného prostředí je velmi důležité, aby byli **opakovaně seznamováni s různými profesemi**, se kterými se běžně nesetkávají. Pro některé z nich to bude poprvé, co se jim osobně představí např. profesionální hasič, právník, či vědecký pracovník.

Vhodná je například metoda realizovaná v Modré škole Svitavy-Lačnov, kde s dětmi již od prvního stupně pravidelně obcházejí pracoviště rodičů a dalších spolupracujících lidí, společně o těchto povoláních diskutují a tvoří si již v takto nízkém věku stanoviska o své budoucí profesní dráze.

Podobně mohou fungovat **exkurze do středních škol seznamující s konkrétními obory**, ale zde je potřeba dát pozor, aby se nejednalo o formální, nezúčastněnou akci, která nikoho z žáků nebude bavit. Exkurze by měly být **umožněny všem žákům**, a ne pouze vybraným „nejlepším“ žákům za dobré známky či chování. Na exkurze je rovněž vhodné **zvat i rodiče**, kteří mohou pomoci s dohledem nad žáky či vyprávět o tématu.

V ZŠ Poběžovice byla školní dílna vybavena CNC obráběcími stroji, se kterými se žáci učí pracovat již od šesté třídy, a mnozí z nich tak získají kladný vztah k profesi, po níž je poptávka na trhu práce.

Prázdninový klub

V ideálním případě by škola měla být schopna nabídnout žákům aktivitu i o prázdninách. V Poběžovicích se například osvědčil Prázdninový klub (nejen o prázdninách), který nabízí různé volnočasové aktivity a je financován z dotačního programu Prevence kriminality od Ministerstva vnitra.

Prázdninový klub na ZŠ Poběžovice se skládá ze tří hlavních aktivit – společenského, praktického, přírodovědného a sportovního klubu. Ve společenském klubu jsou nejen taneční, pěvecký či dramatický kroužek, ale také kroužek reportérů. Reportáže popisují a dokumentují dění v regionu a úspěšně se je daří umísťovat na webu České televize nebo jsou vysílány kanálem „Děčko“ v pořadu Zprávičky.

Cena Gratias Tibi

V roce 2014 proběhl první ročník ceny Gratias Tibi za občanskou aktivitu, postoj či počin mladých lidí pozitivně ovlivňující život v komunitě nebo celé společnosti. Hlavním organizátorem je společnost Člověk v tísni a její program Jeden svět na školách. Můžete podpořit svoje žáky, aby se se svými projekty do soutěže přihlásili.

V roce 2014 v kategorii žáků základní školy získali cenu členové žákovského parlamentu Základní školy TGM v Blatné za systém doučování mezi spolužáky s názvem Pomocná ruka. V kategorii ve věku žáků střední školy byli oceněni mladí lidé z Ústí nad Labem-Předlic, kteří upozorňovali na „neviditelné“ lavičky a přechody ve městě, mj. i formou vlastního vysílání s názvem TV Předlice. V nejstarší kategorii do 30 let obdrželi cenu mladí lidé, kteří začali s obnovou chátrajícího kostela sv. Jana Křtitele ve Vroutku.

Týden pro inkluzi

Školu ve své obci můžete rovněž přihlásit do každoročně pořádaného Týdne pro inkluzi, který organizuje nezisková organizace Rytmus.

V roce 2013 se do Týdne pro inkluzi zapojila například **Základní škola Měcholupy**, která tím podpořila zapojování žáků se znevýhodněním či postižením do škol hlavního vzdělávacího proudu a běžných volnočasových aktivit. Žáci si například vyzkoušeli, jaké to je být nevidomý, neslyšící, nemluvicí česky či s omezenou možností pohybu. Učili se vnímat své okolí empaticky a také, jak pomáhat lidem, kteří se v běžném životě setkají s diskriminací.

 www.rytmus.org

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Dle zákona č. 108/2006 Sb. poskytují nízkoprahová zařízení pro děti a mládež ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.

Posláním NZDM je usilovat o sociální začlenění a pozitivní změnu v životním způsobu dětí a mládeže, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, poskytovat informace, odbornou pomoc, podporu, a předcházet tak jejich sociálnímu vyloučení. Služba v základu obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zpro-

středkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Základní činnosti NZDM podle vyhlášky č. 505/2006:	
a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti:	
1.	zajištění podmínek pro společensky přijatelné volnočasové aktivity,
2.	pracovní výchovná práce s dětmi,
3.	nácvik a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností,
4.	zajištění podmínek pro přiměřené vzdělávání;
b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím: aktivity umožňující lepší orientaci ve vztazích odehrávajících se ve společenském prostředí;	
c) sociálně terapeutické činnosti: socioterapie, jejíž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob;	
d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:	
1.	pomoc při vyřizování běžných záležitostí,
2.	pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež realizují službu tak, aby byla umožněna maximální dostupnost (**princip nízkoprahovosti**), tedy ve snaze **odstranit časové, prostorové, psychologické a finanční bariéry**, které by bránily cílové skupině využít nabídky poskytovaných služeb.

 www.streetwork.cz

Sociální služby poskytované školou

Zejména v menších obcích, kde nejsou dostupné sociální služby od obce ani neziskových organizací, je vhodné část sociálních služeb poskytovat přímo školou. Sociální pracovník může posílit školní poradenské pracoviště o služby, které ostatní pracovníci poskytovat nemohou (zejm. sociální poradenství a terénní sociální práci). Může zrychlit a zefektivnit systematickou práci s rodinami, zkvalitnit péči o ohrožené žáky, podílet se na preventivních aktivitách školy a být prostředníkem mezi školou, OSPOD, neziskovými organizacemi a dalšími subjekty. Může rovněž poskytovat sociální poradenství rodinám, a to ambulantně i v terénní formě. Pedagogům školy může poskytovat odborné konzultace ke konkrétním žákům.

Sociální pracovník

- vytváří síť spolupracujících subjektů v okolí školy,
- poskytuje podporu rodinám s dětmi ze sociálně znevýhodněného prostředí,
- provádí depistáž zaměřenou na včasné odhalení ohrožených žáků,
- spolupracuje s žákem a jeho rodinou při řešení rizikových forem jednání,
- poskytuje poradenskou pomoc týkající se konkrétních problémů žáků,
- poskytuje psychosociální podpory rodinám,
- pomáhá s nastavením způsobů komunikace mezi pedagogy, mezi školou, OSPOD a rodinou či mezi žáky navzájem,
- poskytuje doprovod rodinám s dětmi a zajišťování primárně preventivních aktivit ve škole.

Škola si může zaregistrovat sociální službu a poté ji poskytovat. Zejména se může jednat o sociálně aktivizační služby, terénní sociální práci a sociální poradenství. Tyto služby mohou velmi dobře doplnit vzdělávací služby školy a podpořit znevýhodněné žáky či jejich rodiny. Zákon o sociálních službách ale zařízení spadající pod resort Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy vůbec nezmiňuje, což znamená, že školy musí splňovat veškeré podmínky a kritéria pro poskytování sociální služby daná zákonem a dalšími právními předpisy bez jakýchkoliv výjimek či zjednodušení. Nejproblematictější se jeví skloubení právních předpisů z oblasti sociální a předpisů z oblasti školství.

V některých případech, jako je **sociálně terapeutická dílna** či **stacionář**, je skloubení bezproblémové, nicméně v případě služeb, které jsou poskytovány cílové skupině shodné s cílovou skupinou školy (jako je například osobní asistence), kdy je služba poskytována pouze žákům dané školy, a to pracovníky školy, je poměrně komplikované sladit právní normy z oblasti sociální s normami z oblasti školství. Zejména se jedná o to, že poskytování služby není odděleno personálně (a organizačně) od poskytování vzdělávání, není zde zcela jasný soulad práv klienta sociální služby a pravidel a povinností daných školním řádem (a školským zákonem), stejně jako soulad postupu při přijímání klienta sociální služby a žáka školy.⁷

Sociální pracovník není zmiňován zákonem č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících, a tudíž musí ve škole fungovat pouze v režimu zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a splňovat také nároky na vzdělání a kompetence dané tímto zákonem. Službu je nutné registrovat u příslušného krajského úřadu a zpra-

⁷ O tomto dilematu stručně pojednává článek „Škola jako poskytovatel sociálních služeb“ od Jany Hanzlíkové v akademickém časopise Aktuální otázky sociální politiky – teorie a praxe vydávané Univerzitou Pardubice (<http://aosp.upce.cz/article/view/31>).

covat „Standardy kvality poskytovaných služeb“. Je-li služba registrována, může na její provoz škola žádat dotace z krajského úřadu.

Plán podpory žáka

Základem podpory žáka a jeho rodiny je **individuální plánování vzdělávacích opatření** směrem k žákovi a **sociální intervence** směrem k rodině. Sociální pracovník po domluvě s klientem stanoví **osobní cíle a způsoby jejich naplnění**. Důležitý je vyrovnaný vztah mezi aktéry, kteří se plánování účastní, zejména plnohodnotné zapojení rodiny žáka. Výchozím momentem je definování rizikových oblastí, na kterém se podílí samotný žák i jeho rodina. Dle rizikové oblasti je formulován konkrétní cíl, ke kterému je potřeba se dostat, stejně jako jednotlivé kroky, které k němu povedou. Plán by měl být formulován písemně, aby bylo možné jeho naplňování sledovat a vyhodnocovat, a měl by naplňovat požadavky všech zúčastněných stran.

K formulaci i naplňování plánu je nutné pozvat také všechny **relevantní a dostupné odborníky**, kteří mohou žákovi pomoci, jako jsou speciální pedagog, lékař, dětský psychiatr apod. Plán podpory žáka **nezaměňujeme s individuálním vzdělávacím plánem**. Jsou to dva odlišné dokumenty. Zatímco plán podpory můžete aplikovat u dítěte s minimálními, resp. počátečními problémy ve vzdělávání, a jeho podoba je víceméně volná, individuální vzdělávací plán je definován školským zákonem a je podmínkou individuální integrace žáka v hlavním vzdělávacím proudu.

Případové konference

Případová konference⁸ je plánované a koordinované **setkání všech, kteří představují podpůrnou síť pro dítě a jeho rodinu**. Cílem je výměna informací, zhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, hledání optimálního řešení a plánování společného postupu, který povede k naplňování potřeb dítěte. Výstupem je **individuální plán péče**. Ačkoliv je případová konference v českém prostředí využívána zejména v situacích ohrožení dítěte, její největší potenciál tkví v možnosti problémům předcházet. Je proto vhodné ji standardně organizovat co nejdříve, jakmile se objeví první náznaky problému, jehož řešení již přesahuje možnosti rodiny nebo samotné školy.

Cílem případové konference je zpravidla posouzení situace klienta (dítěte) a ve spolupráci zapojených stran navržení individuálního plánu péče, či přijetí vhodného opatření nebo závazného rozhodnutí. Případová konference umožňuje rychle reagovat na vzniklé situace a společně hledat způsoby řešení. Účastní se jí škola, žák, rodiče, OSPOD a další osoby a organizace, které jsou důležité pro řešení dané situace (někdy např. praktický lékař). Výjimkou jsou situace, kdy by účast dítěte ohrozila jeho zdraví, kdy dítě či zákonný zástupce nesouhlasí, odmítá spolupracovat nebo je agresivní, či když dítě či zákonný zástupce nemá důvěru v jednání a osoby účastníci se případové konference. Pozvání klienta na případové setkání je přesto zásadní. Je-li cílem v první řadě zájem dítěte, bez jeho rodiny či bez něj samotného to v mnoha případech nepůjde.

Případová konference je založena na **individuálním přístupu** a řídí se **zájmem dítěte**, který musí být vždy v popředí. Vychází z **aktuálního stavu** a snaží se směřem k němu o **objektivitu**. Důležité je zasazení pomoci a podpory do **přirozeného prostředí** vč. přirozené rodinné vztahové sítě, což znamená, že zdroje pomoci se hledají nejprve v rodině, blízkém okolí a od organizací, které jsou lokálně k dispozici, a až poté v širším okolí.

Klient a jeho rodina jsou podporováni k **samostatnosti**, přičemž se využívá jejich **silných stránek**. Je také potřeba zachovávat **důvěrnost**, být **diskrétní** a poskytovat pocit **bezpečí**, bez kterého by podpora neměla smysl. Klient i rodiče musí být **respektováni** a vnímání jako **partneři** pro jednání i řešení problému. Pomoc a řešení problému je založené na **spolupráci, týmovém přístupu** všech zainteresovaných, a tedy i **koordinaci** jednotlivých kroků. Je zcela nutné, aby pomoc a podpora byly **poskytovány průběžně** dle aktuálních potřeb klienta.

⁸ Část věnovaná případovým konferencím je zpracována na základě metodiky o.s. Rozum a Cit s názvem *Na jedné lodi aneb Jak uspořádat případovou konferenci v oblasti péče o ohrožené děti* z roku 2010 (http://www.rozumacit.cz/sites/default/files/Metodika_pripadovych_konferenci_0.pdf)

Důležitou osobou při případové konferenci je **facilitátor**, který případovou konferenci řídí. Řízení zde znamená odpovědnost za proces. Facilitátor se stará zejména a o to, aby každý dostal prostor k vyjádření a aby setkání po krůčcích vedlo k jasnému výsledku. Ideální je, když je facilitátor nezávislou osobou, profesně i emočně nezainteresovanou. Může se pak plně soustředit na proces a zároveň se může těšit důvěře všech zúčastněných stran.

Facilitátor ⁹
vytváří strukturu setkání
• pomáhá formulovat okruhy pro jednání
• přivádí skupinu zpět k tématu, k cíli setkání, pokud od něj skupina odbíhá
• udílí a předává slovo
• shrnuje, co bylo dosaženo
• určuje, kdy se přechází k další fázi či tématu
• dbá na to, aby byl dodržen dohodnutý čas
zajišťuje, aby proces komunikace probíhal hladce
• zapojuje všechny účastníky do diskuse
• dbá na to, aby se každému dostalo potřebného prostoru (potlačuje silné účastníky)
• zajišťuje, aby každý mluvil zvlášť, nepřerušoval druhého
• vyjasňuje, co nebylo řečeno dostatečně srozumitelně, doptává se
zajišťuje, aby se účastníci cítili bezpečně
• dbá na bezpečí klienta, případně jeho zástupce
• přijímá názory zúčastněných, nehodnotí je
• dbá na to, aby se účastníci navzájem nekritizovali, nehodnotili
• tlumí emoce a zabraňuje konfliktům
zajišťuje, aby se došlo ke konkrétním závěrům
• povzbuzuje účastníky v hledání řešení
• získává souhlas se závěry
• pomáhá formulovat individuální plán
• vše zaznamenává na flipchart
• na závěr vše znovu ověří a nechá si odsouhlasit

⁹ Tamtéž, str. 15

Facilitátor se musí vyvarovat:⁹

- neposuzovat a nekritizovat myšlenky či pocity účastníků,
- nezlehčovat názory či postoje účastníků,
- nevnášet vlastní nápady a postoje (do obsahové roviny),
- nepolemizovat s názory,
- nerozhodovat za skupinu,
- nepoužívat dlouhé komentáře.

Facilitátor může být buď najatým profesionálem zvenku, nebo vyškoleným interním pracovníkem. Služby facilitace nabízejí často různé neziskové organizace, případně i jednotliví profesionální facilitátoři. Vždy je potřeba sehnat si konkrétní osobní reference. Profesionálové jsou zpravidla zkušení a dobří, ale jejich cena bývá vyšší. Pokud se rozhodneme k facilitaci používat interního člověka, je potřeba, aby prošel kurzem facilitačních dovedností, kde se příslušné dovednosti učí.

Místem setkání by měl být nerušený klidný prostor, např. škola, OSPOD, poradna, nezisková organizace. Klient by se v prostoru měl cítit bezpečně (např. OSPOD často sídlí v neosobních úřednických budovách, kde může mít klient s pocitem pohodlí a bezpečí problém). Setkání by mělo trvat cca 2 hodiny a budete potřebovat kartičky na jména, fixy, flipchartový papír, formulář „prohlášení o mlčenlivosti“, případně malé občerstvení.

Před případovou konferencí musí proběhnout následující příprava:¹⁰

- stanovit si cíl setkání (společně s klientem),
- zmapovat okolí dítěte a přirozené zdroje pomoci,
- vytvořit okruh osob a organizací, které jsou vhodné pro řešení situace,
- zvážit účast klienta (rodičů i dítěte),
- příprava klienta – společné stanovení cíle setkání, motivace k setkání, informovat o průběhu, cíli a přítomných, a pokud si nepřeje být účasten, získat jeho vyjádření o očekáváních,
- zvážit vyváženost zúčastněných,
- zajistit zprávy a vyjádření účastníků, kteří se nemohou dostavit osobně,
- zajistit facilitátora, který bude řídit průběh a směřovat práci ke konkrétnímu výsledku.

¹⁰ Tamtéž, str. 16

¹¹ Tamtéž, str. 25

Když už se setkání konečně odehrává, je potřeba společně vyhodnotit situaci dítěte, hledat cesty řešení, přijmout vhodná opatření, navrhnout jednotlivé kroky a vytvořit plán péče.

Struktura případové konference:
• úvod a přivítání,
• představení účastníků,
• cíl setkání,
• představení případu,
• mapování současné situace a aktuálních potřeb dítěte,
• návrhy řešení,
• tvorba a finalizace konkrétního plánu,
• kontaktní osoba a určení termínu dalšího setkání,
• zhodnocení setkání.

Výchovná komise

Výchovná komise není systémově ukotvená (kromě zmínky v metodickém pokynu MŠMT k řešení záškoláctví), a nemá tedy potřebné standardní nastavení, strukturu, povinnosti svolavatele apod., přesto je v českých školách využívána jaksi zvykově. Název „výchovná komise“ evokuje represivní nástroj. Přitom je ale takové setkání a společné řešení problémů žáka mnohem **více potřeba při prevenci**, resp. v momentě, kdy se problém začíná projevovat.

Některé školy to řeší **neformálními schůzkami** rodičů s třídními učiteli, případně za účasti dalších pedagogů, jiné školy pořádají jakési případové konference v rámci školy. Zúčastní se jich rodiče, dítě, třídní učitel, ředitel, případně výchovný poradce, školní speciální pedagog či školní psycholog, předmětový učitel apod. Cíle takového setkání jsou stejné jako výše popsané cíle případových konferencí na úrovni spolupráce školy s OSPOD, akorát jsou přeneseny na úroveň školy a konkrétních problémů žáka ve výuce a v zapojení.

Škola může používat označení „výchovná komise“, nebo si zvolit pro aktivitu jiný název. Pro odlišení od represivního nástroje řešení již rozvinutých závažných problémů doporučujeme zvážení jiného názvu.

Je také důležité respektovat **princip subsidiarity**, který znamená, že problém by se měl řešit primárně tam, kde se projevuje, a až při nemožnosti řešení např. na úrovni třídy jej řešit na úrovni školy. Pokud na řešení sama škola nestačí, měla by být zapojena nezisková organizace, pokud ani zde není pomoc efektivní, měl by být zapojen OSPOD apod.

Setkání v počátku problémů žáka se mohou účastnit „pouze“ rodiče, dítě, třídní učitel a výchovný poradce či speciální pedagog (kteří navrhnu konkrétní vzdělávací či výchovná opatření).

Doporučení pro konání výchovné komise (VK):¹¹

Na úvod VK si vyjasněte očekávání všech zúčastněných stran.

Rozeberte problém. Vyjádřit by se měli všichni zúčastnění.

Sestavte společně plán dalšího postupu. V plánu by měly být rozepsány jednotlivé konkrétní kroky. Adresně rozdělte úkoly.

Na závěr VK zopakujte, jaké kroky budou následovat pro všechny zúčastněné strany.

Ujistěte se, že rodiče závěrům a doporučením výchovné komise rozumí.

Po skončení VK může být nápomocné, když se s rodiči co nejdříve setká třídní učitel dítěte nebo jiný pracovník školy, který je s rodinou v úzkém kontaktu, a domluví se na zcela konkrétních úkolech, které budou následovat.

Z jednání skupiny by měl být vytvořen zápis, který bude také dokladem jednání. Zúčastnění jej podepíší, a pokud rodič podepsat odmítne, nebo není jednání přítomen, musí to v zápise být uvedeno. Každý účastník musí obdržet kopii zápisu.

Výchovná komise by měla být popsána ve školním řádu, který by měl definovat její poslání, organizaci, průběh i výstupy. Měla by být spolu s dalšími předcházejícími i návaznými kroky součástí procesu, který se snaží o **vyřešení problému**. Z jednání výchovné komise by měla vzejít jasná **doporučení pro dítě, rodiče i školu**. Pokud nebyla dodržena dohoda ze setkání výchovné komise, může být svolána opakovaně.

 www.majinato.cz

Peer programy

Peer programy neboli **vrstevnické programy** pocházejí z USA a jejich strategie spočívá v zapojení předem vyškolených vrstevníků do procesu formování postojů, prevence i nápravy sociálně patologických jevů. Nejčastěji jsou u nás využívány

¹¹ <http://www.majinato.cz/19-vychovna-komise.php>

v oblasti prevence drogových závislostí, ale je možné je také využít pro práci v oblasti vzdělávání a vztahu ke škole (tutoring a mentoring).

Peer (vrstevník) je někdo, s nímž se cílová populace může ztotožnit. Svou roli přitom hraje nejen **věk** (ideálně o jeden nebo dva roky starší), ale např. **ekonomická situace** či **podobné sociokulturní postavení**.

Východiskem peer programů je filosofie, že se jedinec ztotožní spíše s někým, kdo je mu bližší z hlediska sociálního zázemí, věku, role, zájmů a životní orientace a který jej proto v jeho názorech a postojích má schopnost ovlivňovat. Vrstevnické skupiny podporují zdravé normy a způsoby chování a odmítají škodlivé návyky (peeři sami nesmějí mít potíže v chování a prospěchu), čímž vytvářejí pozitivní vzor pro ostatní, a ovlivňují tak rizikové chování.

V období dospívání je vrstevnický tlak (*peer pressure*) zvláště významný. Jedinci se totiž dostává nejen informací, ale nevědomky přebírá i postoje, hodnoty a způsoby chování. Jedním ze základních předpokladů je, že pokud se cílová populace s nositeli preventivního programu skutečně identifikuje, poměrně snadno nabyté dovednosti a postoje uplatní také v budoucnu.

Nejčastěji realizované vrstevnické programy:

a) vrstevnická pomoc při učení (tutoring a mentoring) – např. studentům se slabšími výkony,
b) vrstevnická prevence negativních společenských jevů,
c) vrstevnická mediace – alternativní neautoritativní způsob řešení sporů a konfliktů,
d) vrstevnické poradenství.

Specifickou podobou peer programů ve vzdělávání je **mentoring**. Po splnění základního cíle společného s ostatními peer programy, kterým je vybudování vztahu mezi klientem a mentorem, může mentor působit na klienta i jeho rodiče tak, aby se mohl pracovat na dalších cílech. Dalším cílem je zejména **podpora klienta a jeho rodičů v tom, že dítě, jestliže chce, bude pokračovat ve vzdělávací dráze** – studovat učiliště, střední školu nebo alespoň nějaký kvalifikační kurz. Mentor také svého klienta podporuje v otázkách rozhodování o budoucnosti.

Mentor pracuje také na prevenci sociálně patologických jevů, svému klientovi může poradit ve složité životní situaci, nebo pomoci zprostředkovat kontakt s dalšími službami poskytovanými státním, ziskovým i neziskovým sektorem. Směrem k rodině klienta může pracovník poskytovat základní sociální poradenství, respektive takové poradenství zprostředkovat.

Kapitola 7.

Student od 15 do 18 let

Zásadním rozdílem oproti základní škole je, že mladý člověk chodí na střední školu dobrovolně. Významné jsou zde tedy **motivační faktory**, stejně jako **kontakty školy s rodiči**. Student střední školy také často potřebuje **speciálně pedagogickou či psychologickou podporu**, potřebuje být aktivně **chráněn před sociálně patologickým jednáním**, ať již ve škole, nebo ve volném čase, k čemuž může střední škola také přispět (poskytováním volnočasových aktivit, spoluprací s nízkoprahovým zařízením pro děti a mládež apod.). Pro střední školy také platí důležitost **sítování s ostatními aktéry**, jako jsou poskytovatelé služeb, OSPOD a další.

Nejčastější období předčasného odchodu ze střední školy je hned v prvním ročníku, příp. ve druhém. V tomto období potřebují žáci **zvláštní podporu**, protože přicházejí do zcela nového prostředí s jiným typem požadavků a povinností, se zcela novým kolektivem vrstevníků, jiným typem výuky apod. Žáci mohou zjistit, že si vybrali špatnou školu, nebo že nestíhají nové tempo, nerozumí probírané látce či se dokonce setkávají s odmítnutím kolektivu či šikanou.

V Odrách zřídili pozici **metodika záchytné sítě**, který se věnuje úspěšnému přechodu žáků ze ZŠ na SŠ. Jeho služby mohou využít všichni žáci, kteří ještě studují na základní škole, i ti, kteří už začali na střední škole studovat.

Retrostipendium

Samostatnou otázkou docházky do střední školy jsou **finance**. Mnoho žáků ze sociálně vyloučeného prostředí má problém platit dopravu do školy, která je zpra-

vidla vzdálenější než základní škola, stravu, často i ubytování, učebnice a pomůcky vč. ochranných pomůcek potřebných při praxích atd. O školních výletech, zahraničních poznávacích či dokonce výměnných pobytech a podobných finančně náročnějších aktivitách si mohou nechat jen zdát. Je proto důležité pomáhat hledat pro tyto děti zdroje např. v tom, že budou přednostně chodit na praxi, za kterou je poskytována finanční odměna.

Žáci si mohou požádat o tzv. **retrostipendium** od Nadace Patria skrze organizaci Člověk v tísni. Retrostipendium je 1000Kč měsíčně a je vypláceno následující měsíc po předložení finančních dokladů.

Podmínky pro vypláčení retrostipendia:

- Žák 9. třídy ZŠ, nebo student 1. ročníku SŠ
- Kritérium vzdělání rodičů - nejvyšší dokončené vzdělání alespoň jednoho z rodičů dítěte není vyšší než základní.
- Hranice zameškaných hodin (max. 30%)
- Žádná neklasifikace či nedostatečná na vysvědčení
- Žádné neomluvené hodiny
- Nesnížená známka z chování
- Aktivní spolupráce s kariérním poradcem

Romští žáci středních škol také mohou využít Program na integraci romské komunity od MŠMT. Je také možné vytvořit dohodu mezi rodinou, školou a Úřadem práce vyplácejícím příslušné sociální dávky a přes tzv. institut zvláštního příjemce nechat část prostředků posílat do školy na některé náklady. Lze také zažádat Úřad práce o přidělení mimořádné dávky.

 www.pracovniporadenstvi.cz

Spolupráce SŠ a zaměstnavatelů

Střední školy by měly dlouhodobě spolupracovat se zaměstnavateli, aby měli studenti snadnější přechod na pracovní trh. Úspěšná spolupráce odborných škol se zaměstnavateli je pozitivní pro školy, žáky i zaměstnavatele. Potvrzuje to i výzkum, který proběhl v rámci projektu **Pospolu – Podpora spolupráce škol a firem se zaměřením na odborné vzdělávání v praxi**. Z průzkumu vyplývá, že většina zaměstnavatelů by upřednostnila **vyšší míru odborné přípravy žáků ve firmách** a menší ve škole. Na webových stránkách projektu Pospolu můžete najít mnoho příkladů dobré praxe spolupráce SŠ a zaměstnavatelů.

 Více informací na: www.projektpospolu.cz

Kapitola 8.

Zdroje financování

Úřad vlády ČR

Prevence sociálního vyloučení a komunitní práce

- Účelem programu je aktivizace zapojení občanů, zejména Romů, do aktivit, které napomáhají prevenci sociálního vyloučení, a podpořit komunitní práci v sociálně vyloučených lokalitách;
- oprávnění žadatelé – nestátní neziskové organizace, nadace nebo nadační fondy;
- výše podpory: **maximálně do výše 70 % způsobilých nákladů projektu;**
- dotační řízení je každoročně **vyhlášeno v září na následující kalendářní rok, žádosti jsou přijímány do konce října.**

Podporované aktivity:

- Prevence sociálního vyloučení
- Komunitní práce ve vyloučených romských lokalitách
- Vzdělávací a informační činnost

Úřad vlády ČR – Rada vlády pro národnostní menšiny

Podpora implementace Evropské charty regionálních či menšinových jazyků

- Podpora činností souvisejících s polštinou, těšínským nářečím, slovenštinou, němčinou a romštinou;
- oprávnění žadatelé – nestátní neziskové organizace, nadace nebo nadační fondy, obce, školy a školská zařízení;
- výše podpory: **maximálně do výše 70 % způsobilých nákladů projektu;**
- dotační řízení je každoročně **vyhlášeno v září na následující kalendářní rok, žádosti jsou přijímány do konce října.**

Podporované aktivity:

- **Vzdělávací aktivity na všech vzdělávacích stupních nad rámec standardního vyučování, které se zaměřují na výuku menšinového jazyka nebo v něm probíhají**
- Kvantitativní a kvalitativní analýzy zaměřené na výzkum užívání menšinových jazyků, indikaci oblastí jejich podpory a návrhy forem této podpory
- Podpora užívání tradičních a správných forem místních názvů v menšinových jazycích

Dotace MPSV v oblasti poskytování sociálních služeb

Dotace ze státního rozpočtu se poskytuje k financování běžných výdajů, které souvisejí s poskytováním sociálních služeb, které jsou v souladu se zpracovaným středně-

dobým plánem rozvoje sociálních služeb kraje, tj. bude podporováno poskytování sociálních služeb, které jsou součástí střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb krajů. Dotaci lze poskytnout **pouze poskytovateli sociální služby, který má oprávnění k poskytování sociálních služeb** (registraci) a/nebo je zapsán v registru poskytovatelů sociálních služeb (§ 85 odst. 1 zákona o sociálních službách).

O dotaci na jednotlivé sociální služby lze žádat v rámci těchto programů podpory:

1) Program podpory A – podpora poskytování sociálních služeb, které mají místní či regionální charakter, poskytovaných uživatelům služeb v souladu s místními či regionálními potřebami (podpora podle § 101 zákona o sociálních službách).

2) Program podpory B – podpora sociálních služeb, které mají jasně celostátní či nadregionální charakter (podpora podle § 104 odst. 3 písm. a) zákona o sociálních službách).

➤ Vyhlášené v září aktuálního roku, dotace jsou poskytovány na následující kalendářní rok.

➤

Dotace MŠMT

1) Programy na podporu integrace romské komunity

- Předškolní příprava a včasná péče.
- Podpora školní úspěšnosti žáků na základní a střední škole.
- Metodická podpora pedagogických pracovníků a pracovníků školských poradenských zařízení.
- Tvorba didaktických materiálů a odborných studií pro potřeby vytváření vzdělávacích programů, metod a strategií.
- Volnočasové a zájmové aktivity pro romské děti a mládež v návaznosti na jejich vzdělávací potřeby.
- Podpora informačních a osvětových aktivit zaměřených na předcházení jakémkoli diskriminačnímu jednání z důvodu etnicity, národnostní příslušnosti sociálního či ekonomického statusu.

2) Mimořádný dotační program na podporu práce s dětmi a mládeží s omezenými příležitostmi

3) Podpora škol, které realizují inkluzivní vzdělávání a vzdělávání dětí a žáků se znevýhodněním

4) Podpora aktivit v oblasti prevence rizikového chování

5) Sociálně znevýhodnění romští žáci SŠ a studenti VOŠ

- Dotace jsou poskytovány dle podmínek jednotlivých programů, většinou do výše 70 % způsobilých nákladů projektu.
- Vyhlášené v září aktuálního roku, dotace jsou poskytovány na následující kalendářní rok.

PÁR SLOV ZÁVĚREM

(Vladimír Foist, ZŠ Poběžovice)

Současná doba přináší i to, že se **v jedné třídě vzdělávají děti se zdravotním postižením, nadané, děti cizinců, děti jiného etnika či většinové společnosti**. Tento jev je logickým vyústěním dění v dnešním světě. Školy se stále častěji setkávají s problémy vyplývajícími ze střetů rozdílných prostředí v rámci velmi křehkého školního klimatu. **Inkluzivní vzdělávání chápeme jako naprosto normální a přirozený způsob vedení školy** v určitém stylu předpokládajícím zařazení všech dětí bez rozdílu do běžného školního života. Naproti tomu oddělené vzdělávání prohlubuje netoleranci, nepochopení mezi dětmi různých nadání, mezi dětmi zdravými a dětmi s postižením, mezi dětmi z různých sociálních skupin a různých etnik. A to je reálná hrozba pro vývoj společnosti.

Naše škola zahrnuje do své působnosti 26 spádových obcí v sociálně velmi rozmanitém a ekonomicky nestabilním pohraničním regionu v Plzeňském kraji. V současnosti kraj nabízí velmi málo pracovních příležitostí a řada občanů využívá krátké vzdálenosti k dojíždění za prací do sousedního Německa. Potýkáme se s výraz-

nými migračními vlnami, se zneužíváním levné a mnohdy bezbranné pracovní síly. Potíže rodičů uvízlých v dluhových smyčkách nebo v problémech s cizineckou policií se přímo promítají do života našich žáků. Setkáváme se často s celou řadou zakonzervovaných dogmat a principů jednání, s komunikačními problémy i s patologickými projevy chování. Přestože zde lidé různých etnik a z rozmanitého sociálního prostředí žijí pospolu několik desítek let, je z nálady společnosti zřejmé, že soužití je postaveno na velmi nejistých základech.

Věříme, že **výchovou k toleranci a vzájemnému respektu od nejmladších generací dokážeme posílit sociální interakce mezi odlišnými skupinami, a přispějeme tak k rozvoji i stabilitě našeho kraje.** Začleněním regionálních témat do výuky, pestrou nabídkou činnosti a individuálním přístupem ke všem žákům bez rozdílu usilujeme o to, aby přilnuli ke zdejšímu prostředí a dokázali v budoucnosti objevit a využít nové příležitosti pro vlastní rozvoj a prosperitu celého regionu.

Poskytujeme základní vzdělání v průměru téměř 250 dětem z města a okolí. Součástí školy je školní klub a družina nabízející žákům, dětem z okolí i rodičům téměř tři desítky zájmových kroužků i aktivit, včetně dlouhodobých akcí i zájmových kurzů. Díky enormnímu úsilí celého týmu, podpoře zřizovatele, rozvojovým programům MŠMT, prostředkům z evropských fondů a dílčím grantům se nám podařilo během uplynulých let vytvořit školní poradenské pracoviště a klub pro nadané děti Albert. Zařízení poskytuje individuální péči více než čtyřem desítkám dětí, provádí monitoring klimatu tříd a zajišťuje akutní péči při řešení problémů.

Školního psychologa a práci dvou speciálních pedagogů doplňuje šest asistentů pedagoga. Stabilně již využíváme dotačních programů pro financování činnosti asistenta pedagoga pro žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí. Využili jsme možnosti zaměstnat na této pozici matku romské žákyně a jejím úkolem není pouze řešení situací rodin romského etnika, ale zabývá se širokým spektrem problematiky sociálně vyloučených lokalit a žáků z nich.

Vytvoření poradenského úseku přímo ve škole přineslo nejen **dostupnou péči pro rodiny a žáky**, již nejsou schopni absolvovat potřebná vyšetření ve vzdálených městech a kteří by jinak nemohli projít individuálním integračním procesem, ale současně přineslo možnost **včasně odborné intervence** při řešení aktuálních problémů, pomohlo k **navázání těsného kontaktu s obtížně se adaptujícími rodinami**, umožnilo velmi přesný **monitoring speciálních vzdělávacích potřeb**.

Není snadné v rámci školského systému zaměřeného na výkon přeladit vnitřní prostředí konkrétní organizace a **zaměřit se především na vztahy**. A nejedná se zdaleka jen o otázku financí. Principy společného vzdělávání musí přijmout především sami učitelé a vedení škol musí být připraveno na určitou míru rizika při obhajobě systému.

Často se setkávám s otázkou, zda je vůbec nutné věnovat tak zásadní pozornost individuálním potřebám žáků. Vždyť přeci za nás buď žák ve škole prospíval, nebo pokud nedokázal s ostatními udržet tempo, fungovala přece vynikající síť speciálního školství! Žádná „dys“ se neřešila. ADHD - to byli ti, které bylo zapotřebí „pro-fackovat do puberty“, stejně takoví žáci jen ruší ostatní ve výuce! Je mi z takových názorů smutno, nicméně člověk na mém místě, každá škola, která se vydá cestou společného vzdělávání, musí předpokládat silné opoziční tlaky z odborné i laické veřejnosti. **Ale stejně jako je to běžné v zahraničí, i naše školství nevyhnutelně čeká v budoucnosti zásadní proměna směrem k inkluzi.**

Aby škola mohla dobře plnit svoji úlohu, musí být na tuto změnu **odpovídajícím způsobem a včas připravena**. Učitelé musí zvládnout odpovídající **metody práce**, zásadní se jeví **vnitřní týmová spolupráce, schopnost empatie, komunikace a celoživotního vzdělávání, spolupráce s místní samosprávou i s místními komunitami**, to vše pak ukáže schopnost školy přijmout a vzdělávat každého žáka. Jedná se o otevřený a zcela flexibilní proces. **Dbáme na individuální výuku a podporu každého žáka podle jeho reálných schopností a jeho odlišnosti od průměru**. Segregace v naší praxi neexistuje, samozřejmostí je snaha dát všem dětem jistotu seberealizace a jistotu úspěšnosti.

Přestože považujeme inkluzivní pojetí vzdělání za naprosto samozřejmé a normální, setkáváme se ve vlastní praxi poměrně často s případy zoufalých rodičů a dětí, jejichž příběhy jsou často velmi silné a dojemné. Bohužel, stále je běžnou praxí vyvíjení tlaku na rodiče „nevzdělatelných“ dětí. Slýcháme o odmítání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, o ponižujícím putování rodičů dovolávajících se svých základních práv na vzdělání dětí od školy ke škole, kde pod různými záminkami bývají odmítání a přesvědčování o jediné možnosti pro jejich dítě, kterou je vzdělávání ve speciální škole.

Před několika lety jsme přijali žáka třetí třídy s vážnou formou epilepsie a lehkým mentálním postižením, jehož rodiče byli vystaveni v předchozím působišti nevybíravému tlaku vedení školy i pedagogů na přestup do speciální školy. Bylo jim vysvětleno, jaké potíže způsobuje spolužákům, dokonce se chlapec

nemohl ani s ostatními dětmi společně fotografovat, aby nezkalil obrázek. U nás byl okamžitě zařazen do systému individuální podpory, byl mu přidělen asistent pedagoga a dnes úspěšně zahájil již šestou třídu s jedničkami a dvojkami na vysvědčení. Jeho šance pro budoucí uplatnění vypadají velmi reálně. K jeho úspěchu přispěla i možnost účinně podporovat jeho osobnostní vývoj využitím metody Biofeedback přímo ve škole. Metoda EEG Biofeedback se stala od loňského roku součástí podpůrného systému poradenského pracoviště. Asistentky pedagoga, které prošly náročným školením, věnují ve spolupráci se školním psychologem kvalitní a odbornou terapeutickou péči téměř dvěma desítkám dětí. Podotýkám, že jde převážně o děti, jejichž rodiče by si „luxus“ BFB nemohli jinak dovolit.

Dalším příkladem je příběh chlapce (říkejme mu třeba Petr) s poruchou autistického spektra. Namísto jednoduchého řešení a přestoupení do speciální školy se Petrovu problému věnoval speciální pedagog, byl mu přidělen asistent pedagoga a zpracován individuální vzdělávací plán. Projevy autismu se u Petra začaly více projevovat s jeho přestupem na druhý stupeň základní školy, situace ve třídě se zdála neúnosná, včetně negativních projevů ostatních dětí směrem k němu. Dnes patří k nejlepším žákům osmé třídy a nikdo ze spolužáků nepochybuje o jeho úspěšnosti a o tom, že do třídy patří. Na vodáckém kurzu krátil cestu autobusem ostatním neuvěřitelným výkladem o věžích a zvonech kostelů v místech, kterými se projíždělo. Za vše mluví příhoda z minulého týdne, kdy přišli na zkušenou rodiče s žákem uvažující o přestupu na naši školu. Rodiče jsem bez dlouhého uvažování poslal právě do oné osmé třídy na první hodinu matematiky, kde uvidí vše – práci učitele, individuální výuku, práci asistenta pedagoga, žáka s handicapem. Po hodině přišli rodiče zpět s tím, že viděli pěknou a zajímavou hodinu, ale nikde žádný asistent pedagoga ani žák s postižením. Vůbec jsem si neuvědomil, že Petr má asistenta již jen na několik hodin týdně a že jeho stav se zlepšil natolik, že jeho handicap je jen těžko mezi ostatními žáky rozpoznatelný.

Tím se dostávám ke dvěma zásadním věcem. Za prvé, škola musí mít dostatek důvěry, legislativní opory i prostředků na to, aby prostřednictvím vlastních odborníků mohla sama podpůrný systém regulovat v přímé závislosti na okamžitých potřebách žáka. Dosavadní praxe je taková, že asistenti pedagoga pracují na základě souhlasu krajských úřadů, jež zajišťují z větší části jejich financování. Pokud asistent pracuje jako pedagogický pracovník a přímo se podílí na výuce, má vlastní přípravu a také odpovědnost. Je mu přesto stanovena přímá vyučovací povinnost na 38 hodin týdně, což je s ohledem na náročnost jeho práce příliš mnoho hodin a obrovská psychická zátěž. Na základě uděle-

ného souhlasu a platného vyšetření PPP jsou mu přiděleny konkrétní hodiny ke konkrétním žákům, ať jednotlivcům nebo skupinám po dobu jednoho roku. Je zřejmé, že potřeby dětí se mění i během školního roku a je nutné na ně pružně reagovat. Někdo potřebuje v daném období více pomoci, jiný méně. Zde vidím jasný úkol školního poradenského pracoviště v **organizaci účinné podpory**.

Druhou záležitostí je **vysvětlení pohledu na individuální výuku**. Obecně platná představa odpůrců inkluze, že úkol asistenta pedagoga je nějakým způsobem se postarat o žáka – potíživu tak, aby co nejméně rušil ostatní, je zcela zavádějící. Na práci asistenta ve třídě i na práci s dětmi s postižením je nutné třídu připravit. **Komunikovat s dětmi o tom, co se děje**, a snažit se o zapojení každého jedince do procesu. Teprve pak se mohou děti vzájemně obohacovat a pozitivně ovlivňovat svoje postoje.

Individuální přístup je bezesporu náročnější na přípravu i na organizaci, vyžaduje intenzivní spolupráci rodiny i školy, pevné ekonomické zázemí i podporu zřizovatelů a poradenských pracovišť. Základním stavebním kamenem systému je však **vnitřní motivace učitelů a jejich vlastní pojetí výuky**. Individuální neznamená „jeden k jednomu“, ale jde o hledání vhodných způsobů, jak podpořit v každém žáku jeho pozitiva a schopnosti. Úkolem pedagogů je zajistit **dostatek pozitiv-**

ních podnětů pro rozvoj každého dítěte. Pozitivní motivace i odměna a radost z úspěchu jsou hlavním pilířem úspěchu individuální integrace.

Nezanedbatelnou úlohu v dalším rozvoji dětí a jejich uplatnění ve společnosti hraje **výchovné poradenství**. Ve spolupráci se školním poradenským pracovištěm se snaží profesně směřovat žáky podle jejich schopností a dovedností na druhém stupni ZŠ. Výchovný poradce využívá veškeré dostupné prostředky **včetně těsné komunikace s rodinou, příslušným úřadem práce, regionální hospodářskou komorou, využívá grantů a nabídek středních škol, monitoruje i nabídky zahraničních partnerů**.

Potýkáme se s výchovnými problémy jako každá jiná škola, ale **snažíme se vše včas a bez zastírání řešit tak, aby se v naší škole děti cítily bezpečně a spokojeně**. Připravujeme pro své žáky celou řadu **aktivit pro volný čas**, spolupracujeme se zřizovatelem na vytváření společných strategií. Během několika let našeho snažení se ale navzdory všem potížím **výrazně snížila hladina problémového chování, výrazně ubylo jednání výchovných komisí, žádné dítě nebylo odesláno do speciální školy**. Uvědomujeme si, že rozhodujícím faktorem pro úspěšnost systému je již odpovídající péče v raných stádiích vzdělávání. Ve městě byla s podporou ESF ROP jihozápad vybudována **nová mateřská škola**, jejímž mottem je uplatňování principu rovných příležitostí ve vzdělávání. Inkluzivní proces je zde zahájen od předškolního věku. K běžnému předškolnímu vzdělávání je zde nabízena péče o děti se speciálními vzdělávacími potřebami, kterou zajišťují asistenti pedagoga, a dále péče o děti s vadami řeči nebo s kombinovanými vadami ve speciální třídě zajištěné kvalifikovaným personálem. Návazný systém účinně ovlivňuje integraci rodin ze sociálně vyloučených lokalit do vzdělávacího systému.

Zcela specifickou kategorií je **práce se sociálně vyloučenými komunitami**. Částečně na bázi terénního pracovníka zastává funkci asistenta pro žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí naše romská kolegyně, jejímž úkolem je především získat **klíč ke komunikaci s komunitami a představit jim školu jako potřebnou a přátelsky nastavenou instituci**.

Věřím, že to je právě pohled našich dětí, nezatížených zbytečnými předsudky a netolerancí tak, jak jsou děti nastaveny ve své přirozenosti. Hlavním úkolem společného vzdělávání je vytvořit **pevné sociální vazby mezi dětmi na bázi vzájemné tolerance a respektu, naučit děti vnímavosti ke svému okolí a naučit je radovat se ze vzájemných odlišností, které mohou obohatit život každého z nás**.

Obecně je asistent pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním zapojen do celkového systému podpůrného a inkluzivního vzdělávání ZŠ Pobežovice. Na základě školou stanovené metodiky pracuje s rodinami a dětmi z prostředí, které lze definovat jako sociálně znevýhodněné. Jedná se především o neúplné rodiny, smíšené a vícejazyčné rodiny, o děti žijící s prarodiči nebo u příbuzných, o pěstounské rodiny, o rodiny na hranici chudoby nebo o sociálně vyloučené komunity. Vzhledem k poměrně značné migraci obyvatelstva pracuje asistent s velmi početnou a proměnlivou skupinou žáků, jejíž počet se v průběhu roku mění v rozmezí od 55 do 70 dětí.

Asistent **podporuje spolupráci rodiny a školy, dohlíží na přípravu žáků na vyučování, na řádnou docházku, kontroluje absence a zajišťuje spojení mezi školou a rodinou**. Vyhledává pro rodiny **podpůrné programy**, organizuje **pomoc neziskových organizací**. Výrazně napomáhá předcházení problémů vyplývajících z nedostatečné komunikace, která vzniká díky jazykovým bariérám nebo díky nízké vzdělanosti některých rodin. Asistent **realizuje návštěvy v rodinách a informuje pedagogy i vedení školy o změnách** a aktuální situaci, připravuje podklady pro sociální odbor města.

Podle mého názoru musí každá škola vycházet z **regionálních potřeb a problematiky**, zvážit své možnosti a na základě získaných informací stanovit potřebnou strategii. Naším dlouhodobým cílem je přispět vzdělávacím programem ke **stabilizaci regionu** a pomoci našim žákům objevovat **nové možnosti seberealizace a potenciál prostředí**. Schůdnou cestou se nám jeví **vytvoření určité komunity související se školou** (žáci, pedagogové, zaměstnanci školy, zřizovatel, rodiče, veřejnost, partneři) tak, aby se pokud možno všichni zúčastnění ztotožnili s našimi záměry a určitou měrou se **podíleli na jejich realizaci**. Celý proces souvisí s ekonomickou, personální a materiální stabilitou – pevně vytvořeným a funkčním záze-
mím, které nabízí dostatek příležitostí k zapojení do různých aktivit pro všechny zúčastněné.

Vedení školy, které se rozhodne vstoupit do transformačního procesu směrem k inkluzi, by podle mého názoru mělo **provést důkladnou analýzu prostředí, zjistit vliv jednotlivých komunit, prezentovat své záměry na veřejnosti a úzce spolupracovat se všemi složkami v regionu, především se zřizovatelem**. Mělo by **otevřít školu rodičům** prostřednictvím společných aktivit, dnů otevřených dveří, oblíbených jarmarků, pozvat je do výuky a přizvat je ke spolupráci, vydat se cestou hledání oblastí, kde jsou děti z různých komunit úspěšné, a dopřát jim radost z úspěchu, zařadit do výuky ucelený systém projektových tematických dnů a pracovat v heterogenních skupinách, spolupracovat s odbor-

níky a místní správou a samozřejmě pravidelně informovat veřejnost o dění ve škole prostřednictvím dostupných médií. Vratme školám na malých městech jejich úlohu vzdělávacích a zároveň společenských center, od kterých se odvíjí podstatná část života regionu.

Škola poskytující inkluzivní vzdělávání je především školou otevřenou. Otevřít školu znamená především **otevřít sebe sama**. Není to vždy jednoduché, ale je právě na vedení jednotlivých škol, aby i přes nesnáze a překážky dokázala „hledět za kopec“ a věřit ve zdravý lidský rozum, v porozumění i komunikaci a ve vzájemnou toleranci, svobodu a úctu k člověku.

ODKAZY A ZDROJE

Inkluzivní vzdělávání

Otevírání školy všem dětem (J. Straková (ed.); o.s. ASIS; 2008)

<http://www.ferovaskola.cz/data/downloads/Otevirani%20skoly%20-%202010%20principu%20inkluzi.pdf>

Ukazatel inkluze (T. Booth, M. Ainscow; o.s. Rytmus; 2007)

http://www.ferovaskola.cz/data/downloads/Index_inkluzi.pdf

Férová škola nediskriminuje (M. Čermák, P. Špondrová; Liga lidských práv; 2007)

http://www.ferovaskola.cz/data/downloads/Ferova_skola_nediskriminuje.pdf

Inklusivní vzdělávání a praxe ve třídách druhého stupně základních škol (C. J. W. Meijer; Evropská agentura pro rozvoj speciálního vzdělávání; 2005)

http://www.european-agency.org/publications/ereports/inclusive-education-and-classroom-practice-in-secondary-education/iecp_secondary_cs.pdf

Krok za krokem k inkluzi (Habart T. (ed.), Člověk v tísni, o.p.s., 2010)

http://www.varianty.cz/download/pdf/pdfs_84.pdf

Standardy certifikátu Férová škola

<http://www.ferovaskola.cz/1-pravidla.html>

Standardy vzdělávacího programu Začít spolu a Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA

<http://www.sbscr.cz/?t=01&c=75>

Systémová spojení – předškolní vzdělávání, Člověk v tísni o.p.s.

www.clovekvtsni.cz/cs/socialni-prace/socialni-integrace/publikace-ke-stazeni-1

Kluby matek – podpora rodin předškoláků, Člověk v tísni o.p.s.

www.clovekvtsni.cz/cs/socialni-prace/socialni-integrace/publikace-ke-stazeni-1

Předškolní kluby – metodika práce, teorie a praxe, Člověk v tísni o.p.s.

www.clovekvtsni.cz/cs/socialni-prace/socialni-integrace/publikace-ke-stazeni-1

Grunnlaget

Mají na to, Člověk v tísni o.p.s.

www.majinato.cz

Feuersteinova metoda instrumentálního obohacování

Centrum kognitivní edukace COGITO.

www.centrum-cogito.cz/index.php?stranka=metoda-instrumentalniho-oboheceni&lang=cz, www.inkluze.cz/clanek-385/feuersteinova-metoda-v-praxi

Učíme se učit

www.ucime-se-ucit.cz/o-metode/

Metodiky Center podpory inkluzivního vzdělávání

<http://cpiv.cz/metodika-a-vyzkum.html>

Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All (UNESCO)

<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001402/140224e.pdf>

Pathways to Inclusive Practices (Consortium on Inclusive Schooling Practices)

http://www.spannj.org/pti/Pathways_to_Inclusive_Strategies.pdf

Schools for All (Save the Children, pdf)

http://www.eenet.org.uk/resources/docs/schools_for_all.pdf

Předškolní výchova a vzdělávání, „včasná péče“

Koncepce včasné péče schválená usnesením vlády č. 564/2005

<http://aplikace.msmt.cz/PDF/INtextkonceptevcasnepece.pdf>

Ministerstvo práce a sociálních věcí – sociální služby

<http://www.mpsv.cz/cs/9>

Aktivní výuka, individuální přístup, podpora odpovědnosti

Jak napsat a používat Individuální vzdělávací program

<http://obchod.portal.cz/produkt/jak-napsat-a-pouzivat-individualni-vzdelavaci-program/>

Rozvoj klíčových kompetencí hrou (Vodičkovi J. I., Inkluzivní škola II., pdf)

http://www.mojeskola.net/files2/klicove_kompetence_hrou.pdf

Asistence při výuce

Informace MŠMT k zabezpečení vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami s podporou asistence (MŠMT, 2005)

<http://www.msmt.cz/ministerstvo/informace-msmt-k-zabezpeceni-vzdelavani-deti-zaku-a-studentu-se-specialunimi-vzdelavacimi-potrebami-s-podporou-asistence>

Metodika k programu Mentoring (Společnost tady a teď, pdf)

http://www.tadyated.org/images/stories/download/metodika_mentoring.pdf

Znalost prostředí, spolupráce s rodinou a komunitou

Blog Komunitní škola (Marek Lauermann)

<http://www.komunitniskola.blogspot.com/>

Standardy komunitní školy

<http://komunitniskola.blogspot.com/2010/02/standardy-kvality-komunitni-skoly.html>

Rodičovské schůzky jinak:

http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty5_rodicovskaschuzka), či na webu ZŠ Mníšek pod Brdy <http://www.zsmnisek.cz/text-individualni-tridni-schuzky-214116/>

Podpora sebeúcty žáků a jejich sebepoznávání

Multikulturní výchova

<http://multikulturnivychova.sweb.cz/>

Klima školy a klima třídy

Sociální klima školní třídy (Doc. Jiří Mareš)

http://www.klima.pedagogika.cz/trida/doc/Mares_Klima_tridy.pdf

Sociální klima na klima.pedagogika.cz

<http://www.klima.pedagogika.cz/>

Ježek, S. (ed.). (2003). Sociální klima školy I. Brno

http://www.klima.pedagogika.cz/skola/doc/Socialni_klima_skoly_I_sbornik_2003.pdf

Ježek, S. (ed.). (2004). *Sociální klima školy II*. Brno

http://www.klima.pedagogika.cz/skola/doc/Socialni_klima_skoly_II_sbornik_2004.pdf

Ježek, S. (ed.). (2005). *Sociální klima školy III*. Brno

http://www.klima.pedagogika.cz/skola/doc/Socialni_klima_skoly_III_sbornik_2005.pdf

Personální politika školy

Národní institut dalšího vzdělávání

<http://www.nidv.cz/cs/>

Podpora profilace a volby povolání

Národní ústav odborného vzdělávání

<http://www.nuov.cz/>

Modrá škola Svitavy-Lačnov

<http://www.zslacnov.svitavy.cz/>

Testy na Metodickém portále zaměstnanosti a adaptability v Moravsko-slezském kraji

www.mamenato.cz/www/index.php?id=11

Dotazník zájmů na portále Průvodce světem povolání

<http://www.occupationsguide.cz/cz/test/test.aspx>

Dotazník pracovních a profesních zájmů na portále Volba povolání

www.volbapovolani.cz/soubory/labyrinth.swf

Terénní sociální práce

Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce zpracované Ostravskou univerzitou

http://projekty.osu.cz/metakor/dok/met_prirucka_tsp.pdf

Portál věnovaný terénní sociální práci

<http://www.tspweb.cz/>

Peer programy

Společnost SCIO

<http://www.scio.cz/o-vzdelavani/trendy-ve-vzdelavani/peer-mediace-prevence-nasili.asp>

Více informací o nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež naleznete například v dokumentu Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež České asociace streetwork, o.s.

http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf

Více informací o případových konferencích naleznete např. v metodice občanského sdružení Rozum a Cit s názvem Na jedné lodi, aneb Jak uspořádat případovou konferenci v oblasti péče o ohrožené děti

http://rozumacit.cz/zs/file_prirucky_a_publicace/Na_jedne_lodi-Metodika_pripadovych_konferenci%282008%29.pdf

Zajímavé jsou také projekty spolupráce středních škol a zaměstnavatelů. Příkladem může být projekt Národního ústavu pro vzdělávání nazvaný Pospolu

<http://www.nuv.cz/pospolu>

Metodika „Formy spolupráce s rodinou založené na principech sociální práce“ Center podpory inkluzivního vzdělávání shrnuje možné aktivity sociálního pracovníka ve škole.

<http://cpiv.cz/metodika-a-vyzkum.html>

Kombinovaná sociálně-pedagogická intervence – Metodika

Vydává: Úřad vlády ČR – Odbor pro sociální začleňování (Agentura),
Vladislavova 4, 110 00 Praha
www.socialni-zaclenovani.cz

Autoři textů: Lucie Macků (odborná pracovnice Agentury pro sociální začleňování pro oblast vzdělávání), Viktor Piorecký

Grafika a tisk: ASTRON studio CZ, a.s.,
Veselská 699, 199 00 Praha 9

ISBN: 978-80-7440-112-1

Vydání první, Praha 2014
Počet stran: 86

Co najdete na webové stránce Agentury pro sociální začleňování

www.socialni-zaclenovani.cz

Aktuality
z činnosti Agentury
i z míst, kde Agentura
působí.

Příklady dobré praxe
úspěšné projekty a aktivity
podporující sociální
začleňování.

The screenshot shows the website interface with a navigation menu, a search bar, and several news articles. The main content area features a map of the Czech Republic and a list of articles with images and titles. On the right side, there is a sidebar with a 'Příručka pro obce' (Manual for municipalities) section and a 'Grantový kalendář' (Grant calendar) section.

Agentura pro sociální začleňování

Mapa stránek | Textová verze | Hledat... | Hledat

Agentura pro sociální začleňování je jedním z odborů Sekce pro lidská práva při Úřadu vlády ČR.

Domů | O Agentuře | Aktuality ASZ | Lokality | Oblasti podpory | Pro novináře | Dokumenty | **Nábor nových lokalit** | Kontakty | Odkazy

Jste zde: domů » aktuality...

Vyhledávejte v lokalitách

Aktuálně

ZPRÁVA O STAVU ROMSKÉ MENŠINY: ROSTE POČET SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALIT I NEZAMĚSTANOST MLADÝCH ROMŮ

Praha, 27.11.2013 – Vláda dnes projednála Zprávu o stavu romské menšiny za rok 2012. Ta potvrzuje, že Romové mají stále špatné postavení v oblastech vzdělávání, zaměstnanosti, bydlení i bezpečnosti. V České republice také stoupá počet sociálně vyloučených lokalit zejména kvůli... [Číst dále...](#)

STUDIE AGENTURY PŘIBLIŽUJE SITUACI NA SÍDLIŠTI MÁJ

České Budějovice, 26.11.2013 – Agentura pro sociální začleňování představila na konferenci v Českých Budějovicích výsledky podrobné studie, která přibližuje sociální situaci a podobu soužité na českoloboujovickém sídlišti Máj, kde se na jaře opakovaně konaly protromské demonstrace. [Číst dále...](#)

AGENTURA POŘÁDÁ WORKSHOP O VYUŽITÍ ASISTENTŮ PEDAGOGŮ

Praha, 25.11.2013 - Workshop pořádaný 8. prosince ve Strakově akademii představil dobré praxe a různé pojetí fungování asistentů pedagogů ve školách. [Číst dále...](#)

AGENTURA POŘÁDÁ SEMINÁŘ O MOŽNOSTECH PODPORY ZAMĚSTNANOSTI V SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALITÁCH

Příručka pro obce

Příklady dobré praxe

STIPENDIA PODPORÍ VZDĚLÁVÁNÍ PADESÁTÍ ŽÁKŮ Z CHUDŠÍCH RODIN ŠLKUNOVSKA

Padesát dětí ze Šlukovska, jejich rodiče mají nízké vzdělání a které mají dobré studijní výsledky a pravidelně dochází do školy, ... [Číst dále...](#)

Grantový kalendář

Grantový kalendář nabízí souhrnné informace o aktuálních grantových výzvěch. [Číst dále...](#)

Napsali o nás

Studie: Ghetto v ČR přibývá, většinu v nich tvoří Romové

Výzkumy, analýzy
archiv všech výzkumů,
strategických plánů
a dalších materiálů

Grantový kalendář
pravidelný přehled
aktuálních grantových
výzev a dotačních titulů

Příručka pro obce
elektronická verze
Příručky pro obce
o sociálním začleňování

Napsali o nás
články v médiích o činnosti
Agentury i tématu sociálního
začleňování

